

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Narovnání v trestním řízení

Petr Řehoř

Plzeň

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem vědecké práce obvyklým.

Plzeň, duben, 2013

.....

Poděkování

Na tomto místě bych velice rád bych poděkoval JUDr. Petru Kybicovi jednak za cenné rady, které pro měl byly velkým přínosem při psaní této práce. Zároveň mu patří můj dík, že mě přivzal do týmu studentů zpracovávající grantový projekt, který vedl společně s JUDr. Jindřichem Psutkou Ph.D. Možnosti účastnit se tohoto projektu si velice vážím. Díky tomu jsem se naučil mnoho nových věcí a byl jsem nucen se na různé právní problémy podívat z různých úhlů pohledu. Oběma pánům doktorům tedy patří mé poděkování.

Zároveň bych rád poděkoval JUDr. Drahomíře Lorencové za odborné konzultace a přiblížení toho, jak odklony vnímají státní zástupci.

Taktéž pro mě byly velice přínosné konzultace s Mgr. Borisem Valovým, místopředsedou trestního senátu Okresního soudu Plzeň-město.

V neposlední řadě své poděkování směřuji k Mgr. Kateřině Turkové, se kterou jsem tuto práci konzultoval ze všech nejčastěji.

Obsah

Úvod	3
1.1 Pojem narovnnání.....	3
1.2 Můj názor na narovnnání.....	5
2 <i>Historie institutu narovnnání</i>	8
2.1 Doporučení Rady Evropy	9
2.2 Novela trestního řádu z roku 1995	11
2.3 Novela trestního řádu z roku 2001	11
2.4 Novela trestního řádu z roku 2012	12
2.5 „Nechtěné dítě“	14
3 <i>Narovnnání de lege lata</i>	16
3.1 Význam a účel narovnnání	16
3.2 Současná právní úprava a podmínky pro schválení narovnnání	19
3.3 Retributivní x restorativní justice	21
3.4 Trest a jeho účel	24
3.5 Probační a mediační služba	26
3.6 Provedené výzkumy	27
3.7 Motivace státu ke změnám	30
4 <i>Narovnnání de lege ferenda</i>	32
4.1 Zhodnocení současného stavu	32
4.2 Obecné důvody nefunkčnosti narovnnání	33
4.3 Srovnání narovnnání a PZTS	36
4.4 Druhá část právní úpravy narovnnání	38
4.5 Nová konstrukce narovnnání.....	40
4.5.1 Nejvýraznější změny	40
4.5.2 Rovina dozorovací:	43
4.5.3 Rovina rozhodovací:	45
4.5.4 Role PMS	49
4.5.5 Advokáti	51
4.6 Rozporování konstrukce nového narovnnání	52
5 <i>Komparatistika</i>	57
5.1 Zmier	58
5.2 Statistické porovnání	60
6 <i>Závěr</i>	61
7 <i>Použitá literatura</i>	64
7.1 Publikace a komentáře	64

7.2	Prameny, studie a výzkumy	65
7.3	Odborné články	66
7.4	Právní předpisy.....	66
7.5	Internetové zdroje.....	66
8	<i>Seznam zkratk</i>	67
9	<i>Resume</i>	68

Úvod

1.1 Pojem narovnání

Narovnání je jedním z případů tzv. odklonů. Odklony jsou odchylky od obecné úpravy trestního řízení, které jsou upraveny v hlavě XX. a v případě narovnání též XXI. TŘ. Pro účely této práce vycházím z právního stavu k 1.1. 2013.

Odklon je určitou alternativou trestního řízení před soudem, kdy je upřednostněno neformální vyřízení trestní věci mimosoudními prostředky před klasickým trestním procesem zakončeným výrokem o vině a uložením trestu. Proto se odklon podle výše uvedené definice považuje za mimosoudní alternativu standardního trestního procesu.¹

„Postupem času se u nás objevuje i jiné pojetí odklonu chápající odklon ve smyslu zjednodušeného řízení v rámci standardního řízení (nikoli tedy ve smyslu „odklonění“ mimo trestní řízení, např. k vyřízení věci ve správním řízení, k projednání věci mimosoudním orgánem, komisí, léčení apod., nedochází tedy k přetransformování trestní odpovědnosti v jiný typ odpovědnosti např. společensko-morální). Česká trestněprávní nauka zúžila pojmové vymezení odklonu v tom smyslu, že nejde o „odklonění“ mimo trestní řízení, ale odklon je spíše chápán ve smyslu zjednodušeného řízení, které probíhá v rámci standardního trestního řízení. Formami takového vyřízení věci jsou např. podmíněné zastavení trestního stíhání, trestní příkaz, narovnání, a je možné se také zmínit o typech dohodnuté spravedlnosti.“²

---

¹ Kuchta, J., Válková, M., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 245

² Kuchta, J., Válková, M., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 246

„Narovnání (stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání) je mimosoudním vyřízením případu, neboť novela trestního řádu z roku 2001 rozšířila oprávnění rozhodnout o schválení narovnáání pro stádium přípravného řízení. Účelem narovnáání především je, aby obviněný důsledně odčinil všechny škodlivé následky, které byly poškozenému způsobeny trestním činem, a tomuto zájmu se dává větší význam než zájmu na potrestání pachatele.“³

Odklony se staly součástí českého trestního práva přijetím zákona č. 292/1993 Sb., který novelizoval TŘ a zakotvil do něj podmíněné zastavení trestního stíhání a trestní příkaz. Samotné narovnáání se stalo součástí TŘ přijetím zákona č. 152/1995 Sb.

Zvláštnost narovnáání spočívá v tom, že jakoby rezignuje na potrestání obviněného ve smyslu udělení trestu, ale zároveň nutí obviněného, aby se vzhledem ke svému dřívějšímu protiprávnímu jednání aktivně snažil o nápravu svého sociální vztahu s poškozeným a tomuto zároveň nahradil způsobenou škodu. To vše za předpokladu, že sám poškozený je ochoten na narovnáání dobrovolně přistoupit.

Vantuch uvádí, že *„podstatou narovnáání je dohoda svého druhu mezi státem (a konkrétní obětí trestného činu) na straně jedné a obviněným na straně druhé, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání v případě, že obviněný splní zákonem stanovené podmínky, takže není třeba věc vyřizovat v řádném formálním veřejném procesu před soudem a přitom důsledky činu pro obviněného budou obdobné, jako kdyby soud rozhodl odsuzujícím rozsudkem“⁴* Osobně si dovolím s takovým výkladem nesouhlasit a to ve dvou bodech. Domnívám se, že narovnáání je spíše dohodou mezi obviněným a poškozeným, kdy jim stát poskytuje prostřednictvím zákonné úpravy jakousi

---

³ Kuchta, J., Válková, M., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 249

⁴ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2.doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2002, s. 387

platformu, kde případně takovou dohodu mohou realizovat. V této práci dále naznačuji tezi, že právě vztah obviněný-poškozený je tím primárním vztahem, protože jsou to především tito dva, kdo se pokouší o restituci vzájemných vztahů. Až v okamžiku, kdy taková dohoda realizována není, se původní vztah obviněný-poškozený transformuje na klasický vztah obviněný-stát (který zastupuje i poškozeného). Oproti názorům, které důsledně rozlišují narovnání od mediace a mediaci považují za část konceptu restorativní justice⁵ se domnívám, že tak přísné rozlišování nepřesné. Právě restituci vztahu mezi poškozeným a obviněným, tedy ve své podstatě mediaci, považuji za esenciální záležitost narovnání, s tím, že pokud se tyto vztahy urovnají, je uspokojena také společnost. Myslím si tedy, že narovnání je produktem restorativní justice a jeho nezbytnou součástí je právě mediace. Technické provedení této mediace je odvislé od zákonné úpravy, která může být poměrně různorodá. Současně své tvrzení opírám o názor, že „*narovnáním se rozumí dosažení dohody o vypořádání sporných otázek mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí. Označení tohoto řešení sporů a jeho prvků je v různých státech odlišné (v ČR narovnání), ale v poslední době se stále častěji všeobecně používá termín mediace (mediation).*“⁶

1.2 Můj názor na narovnání

Osobně se domnívám, že institut narovnání není tím nejpálčivějším problémem trestního práva, resp. trestního řízení, a jsem si plně vědom toho, že v trestním procesu existují daleko závažnější témata volající po nové úpravě. Nicméně při bližším zkoumání institutu narovnání zjišťuji, že se tento poměrně výjimečný a určitě zajímavý institut v českém trestním řízení téměř nepoužívá, přestože se v něm jistě skrývá značný potenciál ať už z pohledu

---

⁵ Kuchta, J., Válková, M., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 251

⁶ Rozum J., Kotulan P., Vůjtěch J., Výzkum institutu narovnání, Praha, IKSP, 1999, s. 11

finančních úspor veřejných rozpočtů jakož i ve zrychlení trestního řízení a částečnému odlehčení přetížené justice potažmo vězeňství.

Vzhledem k tomu, že jsem se účastnil grantového projektu pod vedením JUDr. Petra Kybice Ph.D. a JUDr. Jindřicha Psutky Ph.D., snažil jsem se do narovnání proniknout hlouběji a zkoumat jej z různých úhlů pohledu. V této práci bych chtěl pojmenovat důvody, které vedou k tomu, že se narovnání v českém trestním řízení téměř nepoužívá a zároveň se pokouším vytvořit novou konstrukci tohoto institutu, která by mohla přispět k tomu, aby se narovnání stalo plnohodnotně využívaným institutem trestního procesu. Především, že i tato konstrukce má své limity a své chyby, jichž jsem si vědom a na část z nich v této práci dokonce upozorňuji. Mnou vytvořená konstrukce narovnání obsahuje pouze úpravu institutu narovnání nikoli komplexní úpravu trestního řádu, které by samozřejmě bylo zapotřebí, aby vůbec tato konstrukce mohla být uvedena v život.

Základní stavební kameny, o které jsem novou koncepci opřel jsou ve zkratce tyto:

- větší posílení pozice státního zástupce
- přípuštění narovnání pouze v přípravném řízení
- výrazná úprava role probační a mediační služby
- zdůraznění role advokátů, tzn. nutnost právního zastoupení na straně obviněného i poškozeného

a konečně

- za určitých podmínek částečná obligatornost

Základním předpokladem pro to všechno je nutné přistoupení na teorii restorativní justice a tedy samozřejmě poměrně značný odklon od současného vnímání způsobu potrestání obviněného.

Jako jeden z hlavních důvodů nové úpravy institutu narovnání vidím finanční lépe řečeno fiskální hledisko, s ohledem na současné vyčerpání veřejných rozpočtů a jejich neudržitelnost (ve stávající podobě) v následujících letech. Ve své práci se o toto hledisko opírám a používám jej jako jeden ze základních argumentů, proč by se měl institut narovnání upravit a konečně uvést v praktický život.

Jsem hluboce přesvědčen o tom, že v dohledné době bude právní úprava a její tvorba velice podrobně posuzována skrze fiskální hlediska a zároveň stávající právní úprava bude pod tíhou těchto hledisek značně měněna. Domnívám se, že je moudřejší a praktičtější případné změny provádět ve střednědobém časovém horizontu, kdy je jednak prostor takové změny uvádět do života a zároveň je čas takové změny ověřit v praxi a případně reagovat na jejich nedostatky. Tento způsob tvorby či úpravy práva je daleko přijatelnější než takový, kdy jsou změny vynucené okamžitou situací (politickou, sociální či jinou), právní úprava je tvořena ve spěchu a její dopady jsou poměrně drastické.

Proto je nutné hledat nová řešení a cesty k nim vedoucí v předstihu a předcházet tak možným velmi komplikovaným situacím, které by mohli nastat. Předpokladem takové právní úpravy a způsobu její tvorby je existence jisté koncepce a cílů, které mají být naplněny. Můj osobní názor je takový, že právě tato koncepce či cíle zde chybí. Na jistou absenci koncepční tvorby práva, byť na příkladu poměrně okrajovém, jakým institut narovnání určitě je, se snažím poukázat i v některých částech této práce.

Považuji za důležité zdůraznit, že tato práce nemá ambice stát se předlohou nové právní úpravy. K tomu mi chybí jak odborné tak praktické zkušenosti. Mou ambicí bylo především poukázat na jistou nefunkčnost narovnání v rámci českého trestního práva, respektive jeho nevyužívání v praxi. Zároveň jsem se snažil najít a pojmenovat některé důvody, které jsou

dle mého názoru příčinou výše zmíněné nefunkčnosti. Návrhem nové koncepce narovnání a jeho právní úpravy, které v této práci vytvářím, jsem se spíše snažil rozvíjet myšlenky, které mě napadaly s tím, že jsem se pokusil jim dát určitou podobu a formu.

2 Historie institutu narovnání

Z hlediska historie a právního vývoje institutu narovnání v České republice považuji za důležité čtyři základní mezníky. Těmi jsou jednak dřívější Doporučení Rady Evropy č. (87) 18 ze dne 17.9.1987 o zjednodušení trestního řízení, následně samotné právní zakotvení narovnání v českém TŘ jeho novelou zákonem č. 152/1995 Sb. V zásadě velký význam měla další novela TŘ z roku 2001 uskutečněná zákonem č. 265/2001 Sb. V nedávné minulosti byl tento institut opět novelizován a to zákonem č. 193/2012 Sb. O všech těchto meznících a změnách, které sebou přinesli, se v krátkosti zmiňuji v následujících kapitolách.

Zároveň je potřeba zmínit fakt, že v blízké budoucnosti očekávám další novelu institutu narovnání, která je dle mého názoru nezbytná a nevyhnutelná. Důvody nezbytnosti takové novely jsem krátce naznačil v předchozí kapitole – tím hlavním důvodem je fakt, že narovnání je nevyužitým a tudíž nefunkčním institutem. Možné principy, které by tato novela mohla obsahovat, konkrétněji uvádím v části 4 Narovnání de lege ferenda, která tvoří jádro této mé práce a je jí věnována největší pozornost.

2.1 Doporučení Rady Evropy

Součástí trestního řízení se narovnání stalo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., která nabyla účinnosti 1. září 1995.⁷ Impulsem k této novele trestního řádu bylo dřívější Doporučení Rady Evropy č. (87) 18 ze dne 17.9.1987 o zjednodušení trestního řízení.

Důvodem vzniku tohoto doporučení bylo bezesporu to, že členské státy ES si uvědomovali zřetelně se prodlužující dobu trestního řízení. Trestní řízení proto bylo nutné modifikovat tak, aby se délka jeho trvání zkrátila a současně bylo nutné najít nový model trestání pachatelů méně závažných trestných činů, který by pomohl odlehčit v té době již zahlcenému vězeňství.

Konkrétně k narovnání byla jeho aplikace doporučena v případě:

- zaplacení určité peněžité částky státu nebo obecně prospěšné organizaci
- vydání majetku nebo prospěchu, které získal pachatel spácháním deliktu
- odškodnění poškozeného, které lze učinit před narovnáním nebo současně s ním
- trestných činů té kategorie, kterou stanoví zákon

K textu Doporučení Rady Evropy č.18 ze dne 17.9.1987 k narovnání Repík uvádí:

„Narovnání má obvykle formu dohody mezi státním zastupitelstvím nebo jiným příslušným orgánem na jedné straně a pachatelem na straně druhé, kterou se orgán zavazuje zastavit trestní stíhání s výhradou, že

---

⁷ Kuchta, J., Válková, M., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 247

budou splněny určité podmínky, například zaplacení pokuty, propadnutí věci nebo odškodnění poškozeného.

V zarovnávacím řízení se zpravidla vyřizují málo závažné trestné činy vzhledem k jejich povaze nebo vzhledem k okolnostem případu. Sankce je často příslušným orgánem zhodnocena na základě okolností trestného činu nebo okolností týkajících se pachatele, což implikuje určitou její individualizaci. Rozhodnutí příslušného orgánu nabídnout pachateli narovnání je zpravidla založeno na skutečnosti, že podle názoru orgánu trestního stíhání okolnosti případu jsou takové, že ani obecný zájem, ani soukromý zájem nevyžadují vyřídit věc na veřejném jednání, přičemž je zde možnost postupovat takovým způsobem, aby důsledky činu byly stejné, jako kdyby rozhodl soud.

Výhody systému jsou evidentní. Je zbytečné konat hlavní líčení, prakticky neexistuje spis, nejdou žádné průtahy a žádné obtíže s výkonem sankce, poněvadž řízení je založeno na souhlasu. Naproti tomu toto řízení není podrobena žádné soudní kontrole a pokuta může být různá podle libovůle příslušného orgánu, což vyvolává otázku jednotnosti při ukládání pokut a rovnosti zacházení, o které je pojednáno v Doporučení.

Kromě toho řízení o narovnání vyvolává otázku práva domnělého pachatele na slyšení soudem v souladu s čl. 6 evropské úmluvy lidských práv. Ve věci Deweer (série A č. 35) soud vyslovil názor, že Úmluva zásadně nebrání tomu, aby se předpokládaný pachatel vzdal určitých záruk uvedených v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jestliže se tak rozhodl svobodně a bez donucení. V téže věci soud uvedl, že v případě, kdy je nabízeno narovnání, hrozbu, kterou představuje muset předstoupit před trestního soudce, nelze pokládat za žádný nátlak na domnělého pachatele, který by byl neslučitelný s Úmluvou.⁸

---

⁸ Repík B., Zjednodušení trestního řízení – doporučení RE (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993, str. 33 a n. ásl.

2.2 Novela trestního řádu z roku 1995

Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. uvádí, že institut narovnání je jednou z možností odklonu v trestním řízení, tedy alternativy klasického trestního řízení. Uplatní se zejména v případech, kdy stát na trestním postihu pachatele nemá výrazný zájem a trestný čin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným. Základní podmínkou schválení narovnání je skutečnost, že obviněný zaplatí vzniklou škodu, resp. jinak odčiní újmu způsobenou trestným činem a podle povahy věci též přispěje odpovídající částkou na veřejně prospěšné účely a takový způsob vyřízení věci lze považovat za dostačující. Narovnání je obecně přípustné jak ve stadiu řízení před soudem, tak i v přípravném řízení. V přípravném řízení je k podání návrhu oprávněn státní zástupce ze zákona, a proto o takovém návrhu soudce rozhodne vždy, ať již mu vyhoví, nebo jej zamítne. Vzhledem k tomu, že obviněný nemá právní nárok na uvedený způsob vyřízení věci, po podání obžaloby soud nemá povinnost o jeho podnětu nebo podnětu státního zástupce rozhodovat, ale přihlédne k nim stejně, jako ke kterémukoliv podání učiněnému v tomto stadiu řízení. Vzhledem k tomu, že narovnání svým obsahem nahrazuje výrok o trestu, připouští se pouze u typově méně závažných trestných činů. Rozhodnutí o narovnání se navrhuje evidovat způsobem, který předpokládá § 2 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů.⁹

2.3 Novela trestního řádu z roku 2001

Tato novela zákonem č. 265/2001 Sb. je pro institut narovnání poměrně zásadní. Ostatně v odborných kruzích je tato novela nazývána jako „velká novela trestního řádu“. Jednou ze zásadních změn, které novela přinesla byla změna v roli státního zástupce. Původní poněkud pasivní role státních zástupců, která jim byla přisouzena po celá 90. léta, se novelou změnila na roli

---

⁹ [online]. [cit. 2013-13-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t167500b.htm>

aktivní s tím, že státní zástupce se stal tou osobou, která získala pravomoci a zároveň odpovědnost za přípravné řízení.¹⁰

Novela totiž do TŘ zakotvila možnost, aby v přípravném řízení rozhodl o schválení narovnání státní zástupce. Dřívější právní úprava totiž nedovolovala státnímu zástupci rozhodnout o schválení narovnání v přípravném řízení, ale takovéto schválení svěřovala do rukou soudu.

Tím, že o schválení narovnání v přípravném řízení mohl po novele rozhodnout sám státní zástupce, došlo k velmi výrazné změně, která ale (byť jde o změnu pozitivní a na jejím základě dále v práci rozvíjím své úvahy) sama o sobě bez dalšího ještě nutně nebyla a nemohla být důvodem k zásadnímu nárůstu počtů schválených narovnání.

2.4 Novela trestního řádu z roku 2012

Doposavad poslední novelou institutu narovnání je novela trestního řádu zákonem č. 193/2012 Sb.

Tato novela s sebou přinesla několik změn, které si vynutila praxe – především jde o vydání bezdůvodného obohacení (§ 309 písm. c) TŘ: „*vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a*“).

K této formulaci nemám žádný kritický postoj, naopak jej vítám, protože mi připadá v zásadě logická a navíc podporuje původní principy zakotvené v Doporučení Rady Evropy.

---

¹⁰Zeman, P., Háková, L., Karabec, Z., Kotulan, P., Nečada, V., Přesličková, H., Vlach, J., Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení. Zpráva z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. 2008. s. 56

Dále zákon nově stanoví v § 309 písm. d) TŘ, že „složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu“. Podle původní úpravy skládal obviněný na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům a tato částka nebyla zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu.

Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb. uvádí k § 309 odst. 1, § 311 a § 312, že se podle poznatků praxe (viz. například Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o odklonech v trestním řízení z r. 2008) ukazuje jako problematické specifikovat „obecně prospěšné účely“, pro které má být v souvislosti s narovnáním složena přiměřená finanční částka, rovněž se jeví být komplikované určení konkrétního adresáta, kterému má být tato částka poukázána. Určování konkrétního adresáta složené peněžité částky je kromě toho často kritizováno pro svoji netransparentnost.

Navrhuje se proto (i v návaznosti na připravovaný zákon o obětech trestné činnosti), aby celá částka složená na účet soudu nebo státního zastupitelství byla určena státu pro peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.¹¹

Osobně se domnívám, že novela z roku 2012 je spíše kosmetickou úpravou institutu narovnání, protože z praktického hlediska nepřináší žádné razantní a tolik potřebné komplexní změny. Nedokáží si představit, že by výše uvedená úprava měla zásadním způsobem pozitivní vliv na míru využití narovnání v rámci českého trestního řízení. Pokud zde existuje vůle ze strany státní moci o příklon k restorativní justici je zcela nezbytné provést takovou změnu právní úpravy, která by současnou právní úpravu poměrně výrazně

---

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.

měníla. Otázkou ale zůstává, zda státní moc takovouto vůli má či nikoli? Obávám se, že zde taková vůle ze strany státu není! Pokud přeci taková vůle existuje, pak není jasně definovaná a náležitě veřejně propagovaná. Takový závěr dovozují například s ohledem na to, že narovnání je zakotveno v trestním řádu již od roku 1995, ale dosud se takřka nevyužívá.

V průběhu tvorby této práce jsem se snažil nalézt odpověď na shora položenou otázku existence vůle státu k výrazné změně institutu narovnání i tak, že jsem oslovil několik dlouholetých politiků zabývajících se justicí a dotazoval se jich na možné a přijatelné změny institutu narovnání. Získané odpovědi však byly naprosto vágní a bezobsažné! Tato má snaha ve mně pouze vyvolala dojem, že politiky toto téma nezajímá vůbec a to ani s ohledem na fakt, že je zde jistý potenciál, jak systémově šetřit v kapitole státního rozpočtu, kde se jakékoli úspory hledají poměrně neskadno. Další možností je, že se vládnoucí politická garnitura obává takto razantní změny provést především s ohledem na možné negativní veřejné mínění, ztrátu preferencí a z toho plynoucí případný volební neúspěch. Ovšem takové obavy mi připadají být poměrně liché. Naopak se v následujících kapitolách této práce zmiňují o provedených výzkumech, které se poměrně podrobně zabývají postojem občanů k aplikaci principů restorativní justice. Tyto výzkumy naprosto jasně dokazují, že veřejnost přistupuje k restorativní justici v zásadě kladně, a proto není třeba se negativního veřejného mínění na restorativní justici obávat ani z hlediska politicko-preferenčního. S jistou mírou nadsázky si dovolím tvrdit, že při správném načasování a precizním politickém marketingu by restorativní justice mohla být sice kontroverzním přesto úspěšným předvolebním tématem.

2.5 „Nechtěné dítě“

V souvislosti s popisem historického vývoje institutu narovnání a jeho zakotvení do české právní úpravy se nemohu ubránit pocitu, že jde o jakési „nechtěné dítě“ českého trestního práva procesního. Vzhledem k tomu, že

Doporučení Rady Evropy vyzývá členské státy, aby principy a instituty v něm obsažené implementovali do svých právních řádů, zákonodárce této výzvě učinil za dost tím, že institut narovnání začlenil novelou TŘ zákonem č.152/1995 Sb. Nicméně se domnívám, že tak učinil i přes jistý nesouhlas a částečné nepochopení tehdejší právnické obce, což pak v důsledku znamenalo to, že se na dalším vývoji narovnání nijak zásadně neworkovalo a tím se tento institut ocitl na pokraji zájmu. K takové úvaze mě vede i to, že od roku 1995, kdy se institut narovnání stal součástí TŘ, byl sice několikrát upraven, ale vždy se jednalo o úpravy víceméně kosmetického charakteru (snad jen s výjimkou novely z roku 2001, která umožnila v přípravném řízení schválení narovnání státním zástupcem, což považuji za krok správným směrem). Úsměvné je, že se po změnách tohoto institutu volá neustále od jeho vzniku, ovšem žádné výrazné změny nepřicházejí.

Ze zprávy o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství za rok 2011 cituji část, která se týká odklonů a narovnání především:

„b) odklony

Ve vyšetřování bylo narovnáním (§ 309 tr. ř.) opět vyřízeno zanedbatelné množství případů, jen 143 osob, což je o 5 osob méně než v r. 2010 a je to stále jen 0,3% z celkového počtu stíhaných osob. Ve zkráceném přípravném řízení bylo narovnáním vyřízeno 20 osob, což je o 9 osob méně než v r. 2010, a v relativním vyjádření je to téměř neměřitelná hodnota (0,04%). Celkově bylo v přípravném řízení trestním skončeno řízení za použití narovnání vůči 163 osobám. V poměru ke všem osobám vyřízeným v přípravném řízení trestním (oběma zmíněnými formami) to je 0,16%. Stále platí, že v existující podobě se narovnání využívá sporadicky a nezmění-li se jeho úprava (novela trestního řádu č. 193/2012 Sb., jež nabývá účinnosti dnem 1. 9. 2012, bude uvedený problém řešit jen částečně), zřejmě tomu tak zůstane i do budoucna.“¹²

---

¹² Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2011. [online]. [cit. 2013-29-04]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

Jak je z této zprávy patrné, v praxi se institut narovnání používá velice zřídka (respektive pouze výjimečně) a dovolím si tvrdit, že ani novela trestního řádu č. 193/2012 Sb., nijak podstatně nepřispěje k širšímu používání tohoto institutu. Důvody pro toto tvrzení shledávám v tom, že novela opět mění pouze jednotlivosti a vyhýbá se komplexní úpravě narovnání.

3 Narovnání de lege lata

3.1 Význam a účel narovnání

Narovnání se řadí k tzv. odklonům. V tomto případě jde o dohodu mezi obviněným a poškozeným, která vyžaduje schválení s procesními důsledky trestního stíhání. Narovnání schvaluje za určitých podmínek soud a v přípravném řízení rozhoduje o schválení narovnání státní zástupce, považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující. Proti rozhodnutí státního zástupce o schválení narovnání mohou obviněný a poškozený podat stížnost. V případě schválení narovnání soudem může proti tomuto rozhodnutí kromě obviněného a poškozeného podat stížnost též státní zástupce. Stížnost má odkladný účinek (§ 309 odst.2 TŘ).¹³

„Pojem odklonu trestní zákoník ani trestní řád výslovně neuvádí. Neexistuje dokonce ani jednotná, vědecká přesná definice odklonu a ani není přesně teoreticky vymezen koncept odklonu. Samotný pojem odklonu je mnohovýznamový. Zjednodušeně, pro naše účely, můžeme vymežit pojem odklonu jako alternativu standardního trestního řízení.“¹⁴

---

¹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 721 s.

¹⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 705, 706 s.

S užitím odklonu v trestním řízení je kromě jiných podmínek spojena podmínka souhlasu obviněného. K odklonům se podle platné české právní úpravy řadí:

- Podmíněné zastavení trestního stíhání
- Narovnání
- Podmíněné odložení od podání návrhu na potrestání
- Odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech mladistvých
- Trestní příkaz (některými právními teoretiky není k odklonům zařazován)
- Dohoda o vině trestu¹⁵

Společným rysem všech odklonů je rychlost, pružnost a jednoduchost oproti průběhu standardního trestního řízení. Myšlenka rychlosti je obsažena v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.¹⁶ O odklonech lze dále říci, že upřednostňují jiné zájmy než je pouhé odsouzení pachatele a jsou aplikovatelné u méně závažných trestných činů. *„Tyto instituty jsou zároveň prostředkem, který slouží v první řadě k usmíření (narovnání) mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí (poškozeným) a k tomu, aby pachatel odčinil škodlivé následky svého trestného činu.“*¹⁷

Na druhou stranu je nutné otevřeně přiznat, že aplikace odklonů je do jisté míry riziková a skýtá v sobě různá nebezpečí. Dle Jelínka jsou to například *„nebezpečí nerovného použití, obejití systému trestního soudnictví, nedůvodné zvýhodnění obviněného.“*¹⁸

Na tato nebezpečí mě nejčastěji upozorňovali státní zástupci. Zarážející je ale fakt, že se o uvedených rizicích zmiňovali právě ve vztahu k institutu narovnání, ne tak už v případě dalších odklonů. Pokládám si tedy otázku, jestli

---

¹⁵ [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

¹⁶ Šámal P. a kol. Trestní řád – komentář, 5. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 2249

¹⁷ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C.H. Beck, 2000, s. 37

¹⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 705, 707 s.

je narovnání opravdu tím nejhorším a nejrizikovějším odklonem? Možná je pouze tím nejméně pochopeným a protože pro státní zástupce je poměrně pracný, nebude ani oblíbený. Tento fakt mimo jiné poměrně diskvalifikuje úpravu narovnání, tak jak ji navrhuji v části 4 Narovnání de lege ferenda, protože tato úprava je právě pro státního zástupce daleko náročnější než ta současná.

Název jedné z předchozích kapitol zní „nechtěné dítě“. Na tomto místě bych se k tomuto názvu chtěl vrátit a dříve naznačené se pokusil krátce doplnit. Subjektivně se domnívám, že narovnání bylo do českého trestního práva implementováno poněkud násilně a dost možná i ukvapeně. Důvodem takové implementace byla především tendence sblížení právní úpravy s úpravami ostatních evropských zemí. Avšak jejím důsledkem je to, že česká úprava je nedokonalá a z narovnání se tak stal institut na pokraji zájmu jak laické tak odborné veřejnosti. Je totiž potřeba si uvědomit, že v době přijetí této úpravy stále ještě probíhaly obrovské legislativní změny v celém právním řádu. Od vzniku samostatné České republiky uběhly pouhé dva roky a od pádu komunistického režimu pět let, proto si umím představit fakt, že narovnání bylo poměrně „novátorským“ a přinejmenším nezvyklým institutem a z toho důvodu mohlo být přijímáno se značnou rezervou. Navíc ve světle velkých a zásadních legislativních změn byla tato změna opravdu pouze okrajovou a spíše nezajímavou. Vzhledem k výše uvedeným závěrům je zajímavé porovnat vývoj narovnání v Rakousku, kde se počátky narovnání datují do roku 1985, kdy se použití narovnání začalo testovat v trestních věcech mladistvých. Od roku 1989 bylo narovnání zakotveno v trestním právu pro mladistvé a od roku 1992 probíhalo ověřování využití narovnání u dospělých obviněných. Teprve 1. ledna 2000 vstoupil v účinnost nový spolkový zákon upravující mediaci.¹⁹

---

¹⁹ Fenyk J., Sotolář A., Sovák Z., *Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti*, Trestní právo 7-8/1998, Praha, Orac, s. 22

Proces začlenění institutu narovnání do rakouské právní úpravy trval celých 15 let oproti poměrně krátké době, v které bylo narovnání „vklíněno“ do české právní úpravy. Výše uvedené bezpochyby jedním z důvodů, že institut narovnání je v Rakousku daleko propracovanějším a úspěšnějším institutem než je tento odklon v České republice.

3.2 Současná právní úprava a podmínky pro schválení narovnání

Narovnání je teoreticky výhodné v tom, že svou rychlostí předčí standardní trestní řízení a na tuto rychlost je poukazováno i v odborné literatuře. Navíc princip rychlého rozhodnutí je obsažen v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a taktéž v čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.²⁰ Otázkou ovšem je, jestli je narovnání rychle proveditelné i v praxi. Pokud není, pak postrádá jednu z hlavních výhod, která by jej měla zvýhodňovat před standardně vedeným trestním řízením. Domnívám se, že výhody narovnání leží poněkud jinde než jen v jeho teoretické rychlosti, která je opravdu jen teoretická, protože i v odborné literatuře je možné se setkat s výtkami k narovnání co do jeho časové a organizační náročnosti.²¹ Já sám v úpravě narovnání, kterou představuji v následujících kapitolách, na rychlost v jistém smyslu rezignuji a spíše se snažím zamezit tomu, aby se narovnání stalo prostředkem, jak prodloužit dobu trestního řízení. Proto považuji za celkem správný závěr, že narovnání nemusí být přímo rychlé, ovšem musí být zabráněno tomu, aby bylo pomalé a tudíž neefektivní! Například v Rakousku je přiměřená a očekávaná doba mediace přibližně tři měsíce.²²

---

²⁰ Šámal P. a kol., Trestní řád – komentář, I. Vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, str. 2249

²¹ Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L., Nečada, V., Diblíková, S., Vybrané problémy sankční politiky, Praha, IKSP, 2005, str. 49

²² Fenyk J., Sotolář A., Sovák Z., Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, Trestní právo 7-8/1998, Praha, Orac, s. 23

Aby vůbec mohlo být uvažováno o tom, že se věc vyřeší pomocí narovnání, trestný čin, který obviněný spáchal, musí být tzv. přečin tak, jak jej definuje § 14 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Z toho vyplývá, že narovnání je možné aplikovat jednak u všech nedbalostních trestných činů a v tomto případě nezáleží na výši trestní sazby, která je za takový trestný čin stanovena. Dále je možné narovnání aplikovat na takové trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let. Zde se vychází ze základních trestních sazeb, jak je pro jednotlivé trestné činy uvádí zvláštní část trestního zákoníku. Aby mohlo být narovnání použito u souběhů přečinů, nesmí žádný ze sbíhajících přečinů přesahovat horní hranici trestní sazby 5 let.²³

Jednou z hlavních podmínek je, aby obviněný udělil souhlas s vyřízením věci pomocí institutu narovnání. Stejného souhlasu je třeba i ze strany poškozeného. Zákon nepředepisuje přesnou formu tohoto souhlasu, proto se užije § 59 odst. 1 TŘ, kdy tento souhlas lze učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem.

Kromě udělení souhlasu je nutné prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Takové prohlášení ovšem není doznáním ke spáchání trestného činu a nemůže být, v případě že narovnání nebude schváleno, v hlavním líčení použito jako důkaz proti obviněnému! Prohlášení obviněného o tom, že spáchal trestný čin se vztahuje pouze a výhradně na účely schválení narovnání. Prohlášení o spáchání trestného činu a souhlas s narovnáním lze sice učinit v rámci jednoho výslechu (§ 310 TŘ) nicméně se jedná o dva různé úkony obviněného a nelze je vzájemně zaměňovat. Zákon stanoví, že tyto úkony musí obviněný učinit dobrovolně. Tedy nikdo nesmí obviněného žádným způsobem donucovat k tomu, aby udělil souhlas s takovýmto vyřízením věci. To samé platí i pro osobu poškozeného!

---

²³ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C.H. Beck, 2000, s. 92

Další podmínkou vyplývající ze zákonné úpravy § 309 odst. 1 písm. b) TŘ je to, aby obviněný uhradil (popřípadě učinil potřebné úkony k její úhradě) poškozenému škodu, kterou svým jednáním způsobil. Sama existence škody je nutnou podmínkou pro to, aby mohlo být narovnání schváleno. Zákon konkrétně neurčuje maximální výši částky, kterou obviněný může poškozenému poskytnout, což znamená, že obviněný může poškozenému plnit více, než po něm zákon požaduje.

Dále musí obviněný vydat bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání, tak jak stanoví § 309 odst. 1 písm. c) TŘ.

A konečně musí obviněný dle § 309 odst. 1 písm. d) TŘ složit na účet soudu – v přípravném řízení na účet státního zastupitelství – peněžitou částku určenou na pomoc obětem trestné činnosti.

3.3 *Retributivní x restorativní justice*

V nedávné minulosti, ale i v současné době se v případě rozhodování o vině a trestu nejčastěji používá koncept retributivní justice.

Retributivní justice je tradičním a nejčastěji používaným konceptem jak se vypořádat se spácháním trestného činu a především s osobou obviněného. Obecně převažuje veřejný zájem na potrestání obviněného formou odsuzujícího rozsudku, tak aby byl v maximální míře ochráněn stát (respektive společnost, kterou reprezentuje) před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Osoba poškozeného má v rámci trestního procesu pouze pasivní postavení.²⁴

---

²⁴ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C.H. Beck, 2000, s. 9

Přibližně do 12. století byl zločin chápán jako soukromá záležitost mezi viníkem a poškozeným, kterou si tito vypořádali mezi sebou buď ve formě soukromé msty nebo nahrazením způsobené škody tzv. příhlavními penězi, kdy se viník mohl vykoupit z krevní msty. Lze říci, že se z dnešního pohledu šlo o formu narovnání mezi pachatelem a obětí. Od 12. století si právo trestat vyměňuje panovník.²⁵

„Ve 2. polovině 13. století a zejména pak ve 14. století se na území střední Evropy prosazuje veřejný zájem na postihu a potrestání pachatelů kriminálních deliktů, byť z počátku jen těch, kteří se dopustili zločinů pro veřejnou moc zvláště nebezpečných, jako např. falšování a poškozování mincí, žhářství, loupežných přepadení apod.“²⁶

Lze konstatovat, že tento nový postoj k trestání si vynutily tehdejší celospolečenské změny spočívající hlavně v nově formované státní moci a jejímu aparátu. V tehdejší době šlo o státem nutné uchopení a přisvojení pravomoci trestat. Dnešní státy se pod vlivem mnohasetletého vývoje dostali do stádia, kdy se sice nebudou (a nesmějí) vzdát role toho, kdo rozhoduje o vině a trestu, nicméně určitou část své pravomoci by měli vrátit zpět mezi poškozeného a obviněného, podobně jako tomu bylo v době předfeudální. Důvody, které mě k tomuto tvrzení vedou se pokusím vysvětlit v dalších kapitolách.

V důsledku nárůstu kriminality, který byl zaznamenán na přelomu tisíciletí, se ukázalo, že výhradní používání retributivní justice způsobuje jisté problémy, resp. nevede k očekávaným pozitivním výsledkům. Snaha o globalizační procesy v rámci Evropy (světa) přináší nové sociálně patologické jevy, na které je třeba reagovat i z hlediska trestněprávního. Ukázalo se, že místo zažitého konceptu vina – trest je nutné začít klást důraz především na

---

²⁵ Francek Jindřich, Zločin a trest v českých dějinách, třetí rozšířené vydání, Rybka Publisher, Praha, 2007, str. 32

²⁶ Válková, H., Sotolář, A., Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století, Trestní právo 1/2000, Orac, s. 5

prevenci trestných činů. „Česká republika se vzhledem ke svému ulpívání na tradičních formách trestní represe dostává již v polovině 90. let do kritické situace, když jednak není schopna zajistit některá ze základních práv odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, jednak se v porovnání s jinými postkomunistickými zeměmi dostává mírou své punitivity měřenou počtem vězňů připadajících na 100.000 obyvatel na jedno z předních míst v Evropě.“²⁷

Restorativní justice je ve své podstatě staronovým vnímáním určitého protiprávního jednání a především způsobu, jak se s takovým jednáním vypořádat. Cílem restorativní justice je jistá dohoda (jakési lidské usmíření) mezi obviněným a poškozeným. Konkrétně v případě narovnání za současného poskytnutí finančního plnění, které má nahradit vzniklou škodu. Kořeny tohoto konceptu sahají, jak bylo vysvětleno výše, před dobu, kdy si právo trestat začal osobovat panovník. Pro vnímání důležitosti restorativní justice v moderní době jsou zásadním obdobím 80. léta 20. století, kdy se tento směr začíná ve větší míře uplatňovat. Byl to především Howard J. Zehr (nar. 1944 Freeport, Illinois, USA), kdo restorativní justici začal veřejně prosazovat. Sám Zehr restorativní justici pojímá jako „proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky“.²⁸

Oba principy (retributivní i restorativní) se sice staví odlišně k účelu trestu a zdálo by se, že jde o naprosto protichůdné systémy. Osobně se domnívám, že si v jádru nejsou až tak vzdálené a lze mezi nimi najít mnoho podobností. Oba totiž ve své podstatě hledají cestu k cíli, který je pro ně stejný. V konečném důsledku je tímto cílem ochrana společnosti před

---

²⁷ Válková, H., Sotolář, A., Restorativní justice – trestní politika pro 21. století, Trestní právo 1/2000, Orac, s. 5

²⁸ Zehr, H., Úvod do restorativní justice, Praha, Sdružení pro probaci a mediaci, 2003, str. 26

kriminalitou, její snížení v co největší míře a udržení jistého společenského řádu. Dle mého názoru by budoucí vývoj evropské a tedy i české trestní politiky měl spočívat v prolnutí obou těchto systémů a vytvoření takového konceptu trestního procesu, který by byl účinný, zároveň by šetřil potřebou trestat a působil by preventivně. Jak si tento koncept (prolnutí obou systémů) představuji, je částečně patrné z kapitoly této práce, kde pojednávám o roli státního zástupce v konstrukci nového institutu narovnání. Jedním z hlavních úkolů státu by v současné době mělo být seznámení veřejnosti s principy a zásadami restorativní justice a tuto začlenit do právního vědomí veřejnosti. Předpokladem je vytvoření takové zákonné úpravy, které by umožnila využití restorativní justice buď jako hlavního systému, na kterém by stálo trestní právo, a nebo ve formě výše zmíněné prolnutí obou konceptů. Osobně takové prolnutí považuji v rámci českého právního prostředí za příhodnější a především za výhodnější.

3.4 Trest a jeho účel

Je nutné si položit otázku, co je trest, jaký je vlastně smysl a účel trestu a to s přihlédnutím k současné platné právní úpravě. Snaha odpovědět na tyto otázky by obsahově odpovídala knižní publikaci, nicméně k tématu této diplomové práce je nutné si takové otázky položit a zároveň si na ně alespoň náznakem odpovědět.

Trest by se dal pojmenovat jako újma, která je uložena státem pachateli trestného činu a tento pachatel je takovou újmu nucen a povinen strpět. Novotný říká, že *„trest je v českém trestním právu prostředek státního donucení, ukládaným jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli: trestem se tak vyslovuje společenské odsouzení činu a jeho pachatele“*.²⁹

---

²⁹ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné – I. Obecná část. 4. vydání. Praha: Aspi Publishing 2003, strana 269

Jelínek definuje trest jako „prostředek státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli“.³⁰

Pokud si položíme otázku co je účelem trestu, pak nám zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník bohužel na tuto otázku přímo neodpovídá. Jednotnou definici účelu trestu nahrazuje úpravou obecných zásad trestání, které jsou upravené v Hlavě V. TZ. Oproti tomu předchozí trestní zákon účinný do 31.12. 2009 (zákon č. 140/1961 Sb.) v § 23 jako účel trestu pojmenovával ochranu společnosti před pachateli trestného činu, zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychování pachatele k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Pro účely této práce lze uzavřít, že trestání pachatele sleduje jisté společenské cíle. K naplnění těchto cílů je trest ve smyslu trestu odnětí svobody sice hlavním prostředkem, nicméně rozhodně nelze říci, že je jediný. Osobně k těmto dalším prostředkům řadím právě ty, které jsou podstatou restorativní justice. Domnívám se totiž, že nelze zůstat u vnímání trestu jako mocenského zásahu ze strany státu (tzn. určitého donucení), jehož důsledkem je to, že si odsouzený odnáší jisté sociální stigma (minimálně v tom, že byl prohlášen vinným a o tom se dále vede záznam v Rejstříku trestů) a nebo je přímo na čas zbaven osobní svobody. Za trest lze totiž bezesporu považovat i proces (psychický i fyzický), kterým obviněný musí projít, pokud se chce pokusit o narovnání s poškozeným. Ve své podstatě může jít o okamžiky daleko trýznivější než je například podmíněčné odsouzení a tudíž jako trest poměrně účinné.

---

³⁰ Jelínek, J., a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 349

3.5 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba byla v České republice zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Jejím vzniku předcházela dlouhý vývoj datující se až do 60. let 20. století, kdy vzniklo Experimentální středisko postpenitenciární péče.

Pro vysvětlení pojmů probační a mediační služba si zde dovoluji citovat oficiální internetový zdroj:

„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.

Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.

Cíle činnosti Probační a mediační služby:

Integrace pachatele – Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.³¹

Z výše uvedeného materiálu si lze poměrně jednoduše vytvořit obraz o činnosti PMS. Jak ze samotného názvu služby vyplývá, její existence je založena na dvou hlavních činnostech – probaci a mediaci. Probace do jisté míry nahrazuje trest odnětí svobody a pomáhá nápravě pachatele. Probační úředník pachatele totiž jednak kontroluje, ale zároveň mu pomáhá a radí.³² Probace tedy pomáhá integrovat pachatele (obviněného, obžalovaného či odsouzeného) do společnosti a zároveň ověřuje jeho schopnost a vůli po této integraci. Mediace zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v ustanovení § 2 odst. 2 popisuje jako mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným, a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět pouze s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

3.6 Provedené výzkumy

V roce 2008 byl v České republice uskutečněn Institutem pro kriminologii a sociální prevenci výzkum veřejného mínění o zásadách restorativní justice a mediace. Pro účely výzkumu byla mediace popsána jako: „způsob řešení trestné činnosti, který v první fázi neprobíhá před soudem. Je založena na dobrovolném vzájemném setkání pachatele a oběti za účasti třetí osoby – kvalifikovaného zprostředkovatele. Oběť může pachateli sdělit, co jí svým činem způsobil a pachatel má příležitost se za svůj čin omluvit. Současně se obě strany mohou domluvit na rychlém a přijatelném způsobu

³¹ [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

³² Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L., Nečada, V., Diblíková, S., Vybrané problémy sankční politiky, Praha, IKSP, 2005, str. 9 a násl.

náhrady škody. Výsledek mediace pak slouží jako podklad pro konečné rozhodnutí státního zastupitelství či soudu v daném případě.“³³

První z problémů, na který výzkum narazil bylo právě nedostatečné povědomí občanů o restorativní justici. Konkrétně 72% dotázaných přiznalo, že nemají tušení o Probační a mediační službě. Aby z výzkumu vyšly nějaké relevantní výstupy byly vždy principy restorativní justice a mediace jednotlivým respondentům představeny.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že:

- 69 % dotázaných uplatňování principů mediace podpořilo
- 25 % dotázaných bylo proti
- zbývajících 6 % nedokázalo zaujmout stanovisko³⁴

Z dalších výsledků výzkumu vyplynulo, že:

- 38% dotázaných si myslelo, že mediace je stejně výhodná pro obě strany
- 30% dotázaných v ní spatřovalo více výhod pro pachatele
- 14% dotázaných v ní spatřovalo více výhod pro oběť
- 12% dotázaných se k mediaci vyjádřilo kriticky
- 6% dotázaných se nevyjádřilo

Současně 78% dotázaných věřilo, že by mediace mohla ulevit zatíženosti soudů a 70% vyjádřilo přesvědčení, že mediace může zrychlit řešení konkrétního případu.

---

³³ Rozum, J., Scheinost, M., Tomášek, J., Luptáková, M., Kotulan, P., Mediace z pohledu občanů České republiky. Trestněprávní revue. 2009, č. 12. s. 373

³⁴ Rozum, J., Scheinost, M., Tomášek, J., Luptáková, M., Kotulan, P., Mediace z pohledu občanů České republiky. Trestněprávní revue. 2009, č. 12. s. 373

V otázce, jestli je při řešení trestních činů důležitější náhrada škody pro oběť nebo trest pro pachatele, vyšlo najevo, že:

- 11% respondentů považovalo za důležitější náhradu škody pro oběť
- 14% potrestání pachatele.

Převážná většina dotázaných vidí obě hlediska jako rovnocenná – konkrétně se tak vyslovilo 74% respondentů (zbývající 1% se nedokázalo rozhodnout).

Zde bych si dovolil malou poznámku, na kterou navazuji v kapitolách části 4 „Narovnání de lege merenda“. Tato poznámka spočívá v tom, že jeden z okamžiků, kdy by narovnání mohlo být společností vnímáno negativně, je případ, který bude (zdánlivě a nebo fakticky) „za hranou“ toho, co je společnost ochotná řešit narovnáním. Respektive kde narovnání vnímá jako dostatečný prostředek k nápravě jak obviněného tak protiprávního stavu, který způsobil.

Proto se v této práci pokouším o vytvoření návrhu takové zákonné úpravy, která by připouštěla možnost, aby státní zástupce v odůvodněných případech současně se schválením narovnání uložil obviněnému určitý trest (poznámka – zde používám výraz „trest“ nicméně dále vysvětluji, že nejde a nemůže jít o trest v pravém slova smyslu). Zabránilo by se tak jednak možným obavám veřejnosti z nedostatečného potrestání obviněného a zároveň by obviněný pocítil další sankci vedle mediačního procesu.

Mohlo by se zdát, že jde o rezignaci na principy mediace a restorativní justice vůbec, ale takové názory bych si dovolil rozporovat za použití následujícího vysvětlení. Jak i výzkumy ukazují, je zde jakási nutnost přesvědčit veřejnost, že mediace je tou správnou cestou jak řešit konkrétně

popsané trestné činy a zároveň je potřeba společnost uklidnit před domněnkou, že stát rezignuje na potrestání pachatele (v ojedinělých případech by se opravdu mohlo zdát, že samotná mediace není dostatečným postihem pro obviněného) a poskytnout jí záruky, že tomu tak není. V případě schváleného narovnání s možností uložení dalšího trestu by se taková obava stala neopodstatněnou. Ve své podstatě lze hovořit o jakémsi průsečíku mezi čistou mediací a uložením trestu. Protože se ve zmíněné konstrukci schváleného narovnání za současného uložení trestu výrazně dotýkám ústavních principů a lidskoprávních hledisek, samozřejmě narážím na některé zásadní problémy. Jak se s těmito překážkami vyrovnávám popisuji v části 4 Narovnání de lege ferenda.

3.7 Motivace státu ke změnám

Pokud si položím otázku, proč by měl stát věnovat narovnání větší pozornost a co by mělo být motivací pro případnou legislativní změnu, pak odpověď, kterou nacházím jako první, je ve své podstatě velice jednoduchá. Tuto odpověď jsem uvedl v samém úvodu této práce a pojmenoval jsem ji jako fiskální hledisko. V úvodních kapitolách totiž zdůrazňuji, že veřejné rozpočty se nacházejí na samé hranici funkčnosti a jak je vidět na příkladech několika Evropských států, může dojít k jejich absolutnímu kolapsu (pozn. v době tvorby této práce stály na pokraji státního bankrotu Řecko, Španělsko a Itálie). Proto je takovým případným selháním nanejvýš nutné předcházet a narovnání by mohlo být jedním z mnoha účinných preventivních opatření.

Suchou řečí čísel lze konstatovat, že v České republice bylo k 31.12.2012 ve výkonu trestu 23 337 osob.³⁵ To mimo jiné znamená, že byla výrazně překročena kapacita, na kterou byly české věznice koncipované. Tato kapacita se pohybuje řádově pod úrovní 20 000 vězňů.

---

³⁵ Statistická ročenka 2012 Vězeňské služby České republiky. [online]. 2012, s. 115 [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A920r0%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf

Po amnestijním rozhodnutí prezidenta republiky počet vězňů poklesl a k 31.3.2013 jich v českých věznicích bylo přibližně 16 000.³⁶ Ovšem různé modely, na kterých bylo v souvislosti s vězeňstvím pracováno, ukazují, že se v přibližně dvouletém horizontu české věznice dostanou na úroveň obsazenosti k 1.1.2013 a to zejména díky statistickému předpokladu, že se zpět do věznic vrátí 50-70% amnestovaných³⁷

V roce 2011 náklady na jednoho vězně a den činily zhruba 758Kč.³⁸

Prostým výpočtem se tedy dostaneme k částce 17 689 446 Kč, kterou musel stát vynaložit za jeden den na 23 337 vězňů. Za jeden rok (365 dnů) hovoříme o ohromující částce 6 456 647 790 Kč! Tato částka by měla pro stát být pádným důvodem k tomu, aby se nad úpravou trestního řízení velice vážně zamyslel a snažil se aplikovat a využívat nástroje, které zatím dostatečně efektivně nevyužívá. Popřípadě tyto nástroje upravil tak, aby byly efektivnější - a narovnání k takovým nástrojům zcela jistě patří! Zde ovšem vyvstává otázka, zda si stát dostatečně dobře uvědomuje reálné ekonomické hrozby a hlavně jestli tyto jsou pro něj dostatečnou motivací ke změnám? Jak jsem již popsal v kapitole 2.4 mám důvodné obavy, že značná část politiků tato rizika zatím bagatelizuje a nanejvýše je v případě potřeby používá jako argumenty v řečnických kláních o přízeň voličů.

---

³⁶ [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

³⁷ VICHEREK, Roman. Účel trestu. [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

³⁸ Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky. [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

4 Narovnání de lege ferenda

4.1 Zhodnocení současného stavu

Předem této své práce jsem byl nucen vyhledávat a potažmo pojmenovávat důvody, které jsou dle mého názoru příčinou neúspěchu narovnání v českém trestněprávním prostředí. Ano, opravdu se domnívám, že institut narovnání provází neúspěch. Jednoznačným důkazem pro takové tvrzení jsou níže uvedené statistiky (viz Tabulka č. 1)³⁹, ze kterých vyplývá četnost používání odklonů v jednotlivých krajích ČR. Bohužel, právě v případě narovnání jde doslova až na výjimky o jednotky případů za rok, u kterých je tento institut využit. Tedy nezbývá než konstatovat, že narovnání i přes veškerý svůj potenciál, je institut nevyužitý a na okraji zájmu.

Důvodů nefunkčnosti narovnání je samozřejmě celá řada od těch obecných, které jsou bez rozdílu společné na celém území státu, až po konkrétní důvody, které se zcela jistě mohou lišit i místně. Obsáhnout a pojmenovat rozdíly v aplikaci narovnání například mezi jednotlivými kraji nebylo smyslem této práce a proto jsem se o nic takového ani nepokusil (zvláště když spatřuji jakési generální důvody, které vedou k nepoužívání narovnání). Dovolím si pouze poukázat na statistické rozdíly v počtu schválených narovnání v jednotlivých krajích za rok 2011, tak jak jsou popsány ve Zprávě o činnosti státního zastupitelství.⁴⁰ Protože tato statistická data ukazují na velké rozdíly v počtu schválených narovnání, dovozují, že i na lokální úrovni působí mnoho faktorů, které mají značný vliv na případné schválení narovnání.

---

³⁹ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2011. [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

⁴⁰ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2011. [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

Tabulka č. 1

Kraj	Počet
Středočeský	1
Jihočeský	3
Západočeský	6
Severočeský	8
Východočeský	7
Jihomoravský	29
Severomoravský	89
Praha	0
Celkový počet schválených narovnáání za rok 2011 v ČR	143

41

Je poněkud podivné, že na území Prahy v roce 2011 nebylo realizováno ani jedno narovnáání (respektive v celém Středočeském kraji to bylo právě jedno schválené narovnáání). Naproti tomu v Severomoravském kraji dokázali realizovat 89 narovnáání, což se v celorepublikovém průměru jeví jako výjimečný výsledek. Ovšem dovolím si zdůraznit to, že ani kdyby každý z uvedených krajů realizoval výše zmíněných 89 narovnáání, nebyl by výsledný počet schválených narovnáání roven počtu narovnáání, které se za rok 2011 realizovaly na Slovensku (v roce 2011 jich bylo 111642). Zároveň je potřeba zmínit fakt, že Slovensko má přibližně o jednu polovinu obyvatel méně, než Česká republika!

4.2 Obecné důvody nefunkčnosti narovnáání

Předcházející kapitoly poměrně jasně demonstrovaly, že narovnáání je v České republice značně opomíjený institut o jehož funkčnosti lze

⁴¹ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2011. [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

⁴² Správa o činnosti Prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2011. [online]. [cit. 2013-27-04]. Dostupné z: www.genpro.gov.sk

s úspěchem pochybovat. Jedním z důvodů takového stavu je ten, který bych pojmenoval jako neinformovanost.

Neinformovanost veřejnosti, tedy neinformovanost laická, je pochopitelná a je k ní zatím nutno přistupovat jako k samozřejmému faktu. Mimo jiné se o laické neinformovanosti zmiňují autoři mnou citovaného výzkumu o přístupu občanů k mediaci, kdy bylo nejdříve nutné občanům principy mediace představit a teprve následně nechat respondenty se k jednotlivým dotazům vyjádřit.⁴³ Samozřejmě v případě, že by stát měl snahu o čtené využívání narovnání v trestním řízení, musel by odstranit překážku spočívající v neznalosti tohoto institutu. Nicméně se domnívám, že jde o překážku, která je odstranitelná poměrně snadno.

Jako daleko větší problém vnímám neinformovanost samotné právnické obce – tedy neinformovanost profesionálů. V rámci různých debat, které jsem vedl ať už se soudci nebo státními zástupci jsem se dozvídal, že tito narovnání nepoužívají také proto, že s ním zatím nemají buď žádnou praktickou zkušenost a nebo jen velmi malou. Otázkou tedy je, jestli nesehává samotný vzdělávací systém pro soudce a státní zástupce? Kdo jiný než stát by měl dbát o další kvalitní vzdělávání svých úředníků a zvyšovat tak jejich profesní kvality?

Již na několika místech této práce, nejvýrazněji v kapitolách 2.4 a 3.7, jsem naznačil, že jeden z nejzásadnějších problémů narovnání se skrývá přímo v procesu normotvorby, což mě vedlo ke dříve zmíněnému oslovení politiků. Především jsem chtěl znát jejich názor na koncept restorativní justice a její případné větší uplatnění v trestním procesu. Zároveň jsem se dotazoval, jestli vůbec vnímají, že jsou potřebné a dovolím si říci dokonce nevyhnutelné, určité razantní změny v rámci trestního práva procesního. Logicky jsem se

---

⁴³ Rozum, J., Scheinost, M., Tomášek, J., Luptáková, M., Kotulan, P., *Mediace z pohledu občanů České republiky*. Trestněprávní revue. 2009, č. 12. s. 373

nejvíce zajímal o odklony s institutem narovnání v čele. Ovšem neochota bavit se byť na odborné téma, jistá arogance a politická rétorika, kterou byl prostoupen každý rozhovor, mi doslova vyrazila dech! Bohužel musím konstatovat, že jsem se po několikaměsíčním snažení nedostal k žádným výstupům, které by pro mou práci mohly být jakkoli přínosné a relevantní. Na druhou stranu se mi potvrdilo mé přesvědčení, že právě v rámci politického dění lze najít jednu z hlavních příčin neúspěchů institutů jako je narovnání. Popsal bych ji jako absolutní nedostatek vůle cokoli měnit a pokud už ta vůle je, pak je to pravděpodobně vůle minority, která samozřejmě nemá šanci na prosazení. Zároveň jsem začal vnímat určité tendence z daného tématu (tímto tématem může být v případě potřeby samozřejmě i restorativní justice) vytvořit ideový politický postoj a jako takový jej obhajovat a to nejlépe v „zákopové válce“, tak aby naplnění cílů tohoto postoje bylo téměř nemožné a nosné téma by tak vydrželo co nejdéle.

V kapitolách 1.2 a 3.5 této práce jsem popsal fiskální hledisko jako motivaci státu, která by měla vést k legislativním změnám i v případě institutu narovnání. Bohužel musím zároveň konstatovat, že stát se jako řádný hospodář nechová a dokud nedojde k opravdu výrazným problémům uvnitř veřejných rozpočtů, pak asi žádné legislativní změny nelze očekávat. Zároveň je ale nutné si přiznat, že v okamžiku, kdy dojde k výrazným problémům ve veřejných rozpočtech, pak pro legislativní změny u méně významných institutů nebude prostor, protože se ukáží jiné zásadnější problémy, které bude třeba řešit. Proto se domnívám, že by bylo nanejvýš vhodné upravit narovnání nyní, kdy je na takové změny prostor a současně působit preventivně směrem do budoucna!

Je třeba se také zamyslet nad tím, zda česká právní úprava neobsahuje příliš mnoho tzv. odklonů. V případě narovnání se zcela jistě nabízí srovnání s institutem podmíněného zastavení trestního stíhání. Pro porovnání – v roce

2011 bylo v celé České republice podmíněně zastaveno 3692 případů oproti 143 schváleným narovnáním.⁴⁴

4.3 Srovnání narovnání a PZTS

Pokud se pokusím o srovnání obou zmíněných institutů, pak nalézám mnoho společných znaků. Zároveň ale jsou si oba instituty vzdálené jak po technické stránce tak po stránce cílů, které sledují. Z podstaty příslušnosti k odklonům je jim společné to, že jsou alternativním způsobem trestního řízení a jejich aplikaci musí státní zástupce či soudce považovat za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu. Oba tyto odklony je možné aplikovat na přečiny, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Zároveň oba vyžadují souhlasné stanovisko obviněného s jejich použitím. Zde ale jejich vzájemná podobnost končí. Účelem institutu PZTS je spíše ochrana veřejného zájmu, respektive narovnání klade v zásadě větší důraz na soukromý zájem, protože se primárně snaží o to, aby se urovnal konflikt vzniklý mezi obviněným a poškozeným. Pro uplatnění narovnání je nezbytné způsobení škody a existence poškozeného – tedy takové osoby, které v důsledku protiprávního jednání obviněného vznikla škoda. Naproti tomu PZTS lze použít i v případech, kdy taková škoda nevznikla.

Pro účely narovnání je nutné, aby dle § 309 odst. 1 písm. a) TŘ obviněný prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Toto prohlášení o spáchání nelze v případě, že narovnání nebude schváleno, dále použít jako důkaz pro účely řízení před soudem. Naproti tomu u PZTS se dle § 307 odst. 1 písm. a) TŘ obviněný k činu doznává. Takové doznání je důkaz, který lze použít i v případném dalším řízení.

---

⁴⁴ Z P R Á V A o činnosti státního zástupitelství z roku 2011. [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

Výrazná odlišnost mezi narovnáním a PZTS spočívá v tom, že souhlas s aplikací odklonu narovnání udělují jak obviněný tak poškozený. U PZTS uděluje souhlas pouze obviněný. Zároveň se obviněnému v případě PZTS stanoví zkušební doba v rozmezí 6 měsíců až 2 roky, ve které se obviněný musí osvědčit (viz. § 308 odst. 1 TŘ). Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život a splnil veškeré další zákonné podmínky, rozhodne orgán, jenž trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se obviněný osvědčil a tím nastávají účinky zastavení trestního stíhání dle § 11 odst. 1 písm. f) TŘ (nepřípustnost trestního stíhání).

Pokud bych měl vyjádřit určitou obecnou výhodu PZTS, kterou oproti narovnání má, byla by to jistá jednoduchost a rychlost PZTS. Dle současné právní úpravy je zřejmé, že například pro státního zástupce je v určité fázi řízení a za splnění všech zákonných podmínek, jednodušší podmíněně zastavit trestní stíhání obviněného, kdy toto rozhodnutí může učinit tak říkajíc „od stolu“. Kdežto k uskutečnění schválení narovnání vede daleko složitější proces. Nová konstrukce odklonu narovnání, kterou v této práci popisuji, rozdíl mezi narovnáním a PZTS ještě více prohlubuje. Nemyslím si ale, že by to mělo být zásadní překážkou pro budoucí užívání jednoho či druhého odklonu. Mým záměrem naopak bylo oba odklony od sebe ještě více a důsledněji odlišit, kdy PZTS ponechávám jeho dosavadní právní úpravu, která se v praxi víceméně osvědčila a z narovnání vytvářím jakési nové procesní stádium, které by mělo být rychlejší a méně nákladné než případné soudní řízení – na druhou stranu přiznávám, že mnou vytvořená konstrukce je poměrně složitější než stávající právní úprava, nicméně tato složitost není samoučelná a je důsledkem toho, že jsem se z narovnání snažil vytvořit svébytné procesní stádium.

Osobně považuji za možné, aby i v budoucnu tyto dva odklony existovaly vedle sebe a domnívám se, že by to měla být právě existence škody, která by byla hlavním dělítkem mezi nimi. Nadále bych zachoval

možnost užití PZTS jak v přípravném řízení, kdy o něm rozhoduje státní zástupce, tak i v řízení před soudem. Naproti tomu samotné narovnání by mělo být možné aplikovat pouze ve fázi přípravného řízení, aby důsledně docházelo k odklonění případů, u kterých není nezbytné (za současného splnění zákonných podmínek), aby o nich rozhodoval soud, čímž by byly naplňovány cíle, pro které narovnání původně vzniklo.

4.4 Druhá část právní úpravy narovnání

Při studiu institutu narovnání jsem jeho právní úpravu, konkrétně § 309 odst. 1 TŘ, začal účelově rozdělovat na dvě části. Tou první jsou ustanovení písmene a), b) a c) zmíněného paragrafu. Tou druhou částí je ustanovení písm. d), které zní: *„složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,“*.

Důvod, proč této části právní úpravy věnuji samostatnou kapitolu spočívá v tom, že v ní spatřuji jeden z možných problémů narovnání a považuji ji za další z překážek, která by mohla bránit častější aplikaci tohoto institutu. Lze si představit pocit obviněného, který se do jisté míry může cítit vydíraný v tom smyslu, že kromě sociálního usmíření a finančního vyrovnání s poškozeným musí zároveň ještě platit státu. Proto se sám sebe ptám, jestli je skutečně nutné, aby § 309 TŘ obsahoval i ustanovení písmene d) a jestli vůbec existuje nějaký reálný přínos takové úpravy?

Výše uvedená teorie může být mylná, ovšem zcela jistě by platila v případě úpravy narovnání tak, jak ji vytvářím v následujících kapitolách. Protože jsem do nové právní úpravy zakotvil možnost, aby státní zástupce mohl obviněného současně se schválením narovnání určitým způsobem potrestat, v případě, že bych z úpravy neodstranil ustanovení písmene d),

mohlo by v určitých případech dojít na trojí potrestání obviněného a z narovnání by se tak stal vysoce sankční institut, což by mělo jistě velmi negativní následky vedoucí k tomu, že by se narovnání opět nepoužívalo. V takovém případě by totiž byla pro obviněného pravděpodobně přijatelnější varianta hlavního líčení, kdy by doufal pokud ne ve zproštění, pak alespoň v podmíněčné odsouzení.

Osobně chápu § 309 písm. d) TŘ tak, že zákonodárce po obviněném chce i projev určité formy solidarity směrem k dalším obětem trestné činnosti, čímž by de facto směrem k veřejnosti prokázal pochopení závažnosti svého přečinu. Nicméně se domnívám, že zákonodárce nezachytil fakt, kdy přečiny nejsou pouze nedbalostní trestné činy, ale také úmyslné trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let (§ 14 odst. 2 TZ). Dovožuji, že motivací pro některé trestné činy může být i to, že je pachatel spáchá v okamžiku jisté finanční nouze a svým protiprávním jednáním se takovou nouzi snaží překonat. Pokud připustíme výše uvedené, pak musíme připustit i situaci, kdy pachatel (resp. obviněný) nesloží finanční částku na účet státního zastupitelství či soudu, protože nemá finanční prostředky, které by mu to dovolily. Proto ve své úpravě narovnání před tímto upřednostňuji takové řešení, kdy státní zástupce může uložit obviněnému „trest“, jehož dobrovolné splnění v sobě nese ve své podstatě stejný projev směrem k veřejnosti jako složení finanční částky na účet soudu či zastupitelství, nicméně obviněného nezatíží finančně, ale jinak. Finanční zatížení by totiž také mohlo znamenat vytvoření jakési spirály, kdy se obviněný ve snaze získat finanční prostředky dopustí dalšího protiprávního jednání.

4.5 Nová konstrukce narovnání

Vzhledem k předchozím uvedeným faktům se domnívám, že jsem nadevší pochybnost dokázal, že současná konstrukce institutu narovnání, tak jak je upravena v TŘ, nutně potřebuje změnu a to změnu poměrně zásadní.

Pokusil jsem se tedy vytvořit novou legislativní konstrukci pro narovnání, díky které by tento institut mohl začít plnit svou funkci. Při tvorbě této konstrukce jsem se musel oprostít od několika současných dogmat a upustit od některých principů, o které se ta současná konstrukce opírá. Zároveň jsem si ale vědom jisté nedokonalosti svého návrhu „nového narovnání“ a v následující kapitole hodlám na tyto nedokonalosti poukázat. Zdůrazňuji, že jde pouze o koncepční návrh, jehož primárním cílem je naznačit možná znění budoucí právní úpravy.

4.5.1 Nejvýraznější změny

První a největší změna spočívá v tom, že narovnání je možné nadále aplikovat pouze ve fázi přípravného řízení. Zásadně by nebylo možné užít tohoto odklonu v řízení před soudem. Dle mého názoru je totiž chybou, že zákon v současné době umožňuje pokusit se o narovnání jak ve fázi přípravného řízení, tak v řízení před soudem. Cílem této změny je, aby se maximální možné množství přečinů vyřešilo ve fázi přípravného řízení a nemuselo o nich být rozhodováno soudem – to vše s ohledem na odlehčení justici a možnou úsporu finančních prostředků. Pro tento názor nacházím oporu i v odborné literatuře, kde se uvádí, že pokud mají odklony jako je narovnání plnit svůj účel a být tak skutečnou alternativou ke standardnímu průběhu trestního stíhání, pak tato rozhodnutí musí být učiněna co nejdříve po zahájení trestního stíhání ještě v přípravném řízení.⁴⁵

---

⁴⁵ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C.H. Beck, 2000, s. 37

Domnívám se, že je lepší vytvořit takový model, kdy obviněný a poškozený budou mít pouze jedinou procesní možnost se o narovnání pokusit, ale na tuto možnost by byl kladen o to větší důraz. Taková možnost by měla nastat právě před podáním obžaloby a pokud by nedošlo k jejímu využití, pak by další pokus o narovnání neměl být možný. V případě, že by totiž bylo možné o narovnání usilovat i ve fázi hlavního líčení, postrádalo by smysl tvořit novou právní úpravu tohoto institutu a zřejmě by i nadále bylo pokračováno v současném trendu, kdy nedochází k jeho dostatečnému využívání.

Druhou zásadní změnou, na které stavím tuto svou konstrukci je částečné upuštění od principu dobrovolnosti. Princip dobrovolnosti by byl zachován i nadále v tom smyslu, aby jak obviněný tak poškozený museli se schválením narovnání souhlasit a dohodu o něm učinit dobrovolně. Stejně tak, jak uvádí § 310 odst. 1. TŘ. Toto považuji za jeden ze základních pilířů narovnání, na kterém nelze nic měnit!

Protože mým záměrem je zvýšit počet uskutečněných (schválených) narovnání, je nutné tento institut procesně posunout blíže k obviněnému i poškozenému. Proto bych obě strany v určitém procesním stádiu donutil projít fází, kdy by se nad případným narovnáním musely alespoň zamyslet a vyjádřit se k jeho možné aplikaci! Konkrétně by se jednalo o jakousi obligatorní fázi, ve které se jak obviněný tak poškozený musejí v určité lhůtě aktivně vyjádřit k tomu, jestli chtějí, aby bylo nadále pokračováno v trestním řízení soudní cestou, nebo jestli by se raději pokusili o narovnání.

Navrhuji tedy vklínit narovnání mezi ukončené přípravné řízení a hlavní líčení a to tak, aby státní zástupce neprodleně po skončení vyšetřování, jehož výsledky vedou k tomu, že na obviněného bude podána obžaloba dle § 176 TŘ pro podezření ze spáchání přečinu, vyrozuměl obviněného i poškozeného o skončení vyšetřování a následném procesním vývoji. V tomto vyrozumění by však bylo povinností státního zástupce dotázat se obviněného i poškozeného,

jestli místo podání obžaloby neupřednostní pokus o narovnání. V případě, že se ve stanovené lhůtě obě strany dobrovolně vyjádří v tom smyslu, že se pokusí o narovnání, státní zástupce nepodá obžalobu dle § 176 TR, ale zahájí jiné procesní úkony.

Jedná se sice o částečnou modifikaci principu oportunitity (oprávnění státního zástupce nezahajovat trestní stíhání, ačkoli jsou k němu dány zákonné podmínky⁴⁶), kterého se dovolává Doporučení Rady Evropy č. (87) 18 ze dne 17.9.1987 o zjednodušení trestního řízení, protože státní zástupce by nemohl využít svého oprávnění zastavit (resp. dočasně přerušit) trestní stíhání samostatně bez souhlasného prohlášení obviněného a poškozeného. Nicméně jde jen o malou změnu tohoto oprávnění. Navíc tato modifikace by nutně vedla k větší četnosti použití narovnání, tedy cíle, kterého má být principem oportunitity dosaženo.

Délka trvání lhůty, ve které se musejí státnímu zástupci obviněný a poškozený vyjádřit, by měla být v zásadě krátká, aby neprodužovala a nezpomalovala další procesní vývoj. Jako dostatečná se mi jeví lhůta v maximální délce sedmi pracovních dnů, protože obviněný i poškozený se pouze vyjadřují k dalšímu možnému procesnímu vývoji a zatím nečiní žádné jiné procesní úkony.

Podstatou celé této konstrukce je pokles množství případů, ve kterých bude podána obžaloba. Byl by tedy vytvořen jakýsi filtr, díky kterému by došlo k celkově nižšímu počtu podaných obžalob logicky vedoucí ke snížení míry zahlcení soudů, což je jedním z cílů a posláním restorativní justice. Samozřejmě by bylo chybou se domnívat, že ve všech případech, kdy se obviněný s poškozeným pokusí o narovnání, k tomuto skutečně dojde. Realita by pravděpodobně byla taková, že ke schválení narovnání by došlo pouze

---

⁴⁶ Hendrych D., Právní slovník, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, str. 1341

v jednotkách procent případů. Ovšem i to má jistě svůj smysl, zvláště pokud přihlídneme k tomu, jak málo se institut narovnání využívá v současnosti.

V případě neúspěchu dohadování o narovnání by automaticky státní zástupce neprodleně podal na obviněného obžalobu. Zároveň by bylo nutné obviněného a poškozeného omezit co do délky trvání dohadování o narovnání, aby bylo zamezeno možným průtahům. Tedy zákon by oběma stranám poskytl přiměřený nicméně poměrně krátký časový prostor, ve kterém by měli možnost se o narovnání dohodnout. V případě marného uplynutí této lhůty by zákon dovolil její prodloužení například o jednu třetinu v případě, že o toto prodloužení obviněný i poškozený požádají státního zástupce. Jestliže by chybělo souhlasné vyjádření jedné ze stran, respektive na pokračování dohadování o narovnání by měla zájem pouze jedna ze stran, státní zástupce by takové žádosti nevyhověl a následně by podal obžalobu dle § 176 TŘ. Současně by mělo platit, že pokud se jak obviněný tak poškozený v jakémkoli okamžiku dohadování o narovnání rozhodne, že takové řešení je pro něj nevyhovující, sdělí své stanovisko státnímu zástupci, který celý proces zastaví a opět postupuje dle § 176 TŘ.

Třetí princip jsem mimoděk naznačil v předchozím textu. Protože narovnání zásadně připouštím pouze pro fázi přípravného řízení, je zřejmé, že se musím krátce zmínit o roli státního zástupce. Státní zástupce by měl být pánem přípravného řízení a logicky tedy i pánem nad případným narovnáním. Tato teze má dvě roviny. Jednak rovinu „dozorovací“ - tedy dozoru nad průběhem pokusu o narovnání. Potažmo rovinu „rozhodovací“ – tedy možnost státního zástupce rozhodnout o schválení narovnání.

4.5.2 Rovina dozorovací:

V rovině dozorovací bych roli státního zástupce viděl poměrně jednoznačně. Ta je nezpochybnitelná a nezastupitelná. Musí to být právě

státní zástupce, kdo kontroluje průběh dohadování o narovnání, hlídá procesní lhůty a činí veškeré potřebné procesní úkony. Otázkou zůstává, nakolik by bylo možné a hlavně vhodné oprostít se v průběhu dohadování o narovnání od dozoru státního zástupce? Osobně se domnívám, že státní zástupce by měl být jakýmsi moderátorem tohoto dohadování, ale nemyslím si, že by samotné dohadování nutně muselo probíhat ve všech jeho fázích přímo před státním zástupcem a za jeho aktivní účasti. Současný proces mediace lze dělit na čtyři různá stádia.⁴⁷ Zde bych si pro názornost pomohl tak, že pro lepší pochopení proces dohadování o narovnání rozdělím do dvou fází, nicméně se principiálně nikterak neodchyluji od současné technické úpravy mediace. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že kromě státního zástupce v roli hlavního mediátora vystupují v rolích „pomocných“ mediátorů advokáti obou stran. O jejich postavení a účasti na vyjednávání pojednávám dále v kapitole 4.5.5. První fázi bych popsal jako fázi „seznamovací“, kdy si obviněný a poškozený prostřednictvím státního zástupce vzájemně vyjasní pozice a nastaví si mantinely svého dalšího jednání. Cílem této fáze je připravit obě strany na vzájemné setkání a položit základy pro následné společné vyjednávání. V této fázi je role a aktivní vystupování státního zástupce nenahraditelná. Pro její dokonalé zvládnutí by takový státní zástupce musel pravděpodobně absolvovat speciální školení a lze jistě uvažovat také o tom, že po skončení takového školení by musel státní zástupce složit odbornou zkoušku, tak jak je to obvyklé například u probačních úředníků. V praxi by pravděpodobně došlo k tomu, že by odborným školením prošla jen část státních zástupců a tedy by došlo k jisté specializaci mezi nimi.

Druhou fází je samotné dohadování o narovnání, tedy především o výši finanční kompenzace, kterou si poškozený nárokuje a na kterou je obviněný ochoten přistoupit. V této fázi bych roli státního zástupce spíše upozadil. Jak z předchozího vyplývá, jeho role by měla spočívat v tom, aby určoval mantinely jednání mezi poškozeným a obviněným, tyto připravil na vzájemné

---

⁴⁷ Žatecká E., Postavení a úkoly probační a mediační služby, Ostrava Key Publishing, 2007, str. 34 a násl.

setkání a nikoli aby aktivně působil na výši finanční kompenzace. Protože jeden ze smyslů narovnání je v tom, že obviněný je (pro účely narovnání) ochoten prohlásit, že určitý skutek opravdu spáchal a zároveň je ochoten poskytnout poškozenému určitou finanční kompenzaci, měl by se sám aktivně snažit o urovnání svého vztahu s poškozeným a to (kromě omluvy) tak, že poškozenému nabídne jistou finanční kompenzaci. Její výše by měla být úměrná deliktu, který svým protiprávním jednáním obviněný způsobil a zároveň by měla reflektovat i nemateriální újmu, kterou poškozený utrpěl. A musí to být právě obviněný, který bude tou aktivní stranou dohadování. Domnívám se totiž, že je to právě obviněný, kdo v případě narovnání v konečném důsledku získá více než poškozený. Hlavní zisk obviněného spatřuji v ukončeném trestním stíhání a čistotě trestního rejstříku. Pokud jsem tedy v první větě tohoto odstavce napsal: „... o výši finanční kompenzace, kterou si poškozený nárokuje a na kterou je obviněný ochoten přistoupit.“, jedná se o nepřesné vyjádření. Přesněji by tato věta měla znít: „... o výši finanční kompenzace, kterou je obviněný ochoten poskytnout a na kterou je poškozený ochoten přistoupit.“

4.5.3 Rovina rozhodovací:

Poslední fází je fáze „rozhodování“. V této fázi se role státního zástupce opět vrací na výsluní, protože je to on, kdo rozhoduje o schválení narovnání. V případě, kdy se obviněný s poškozeným na narovnání nedohodnou, nebo dojde k marnému uplynutí zákonné lhůty a není zde společná vůle obou stran v dohadování o narovnání pokračovat a požádat o prodloužení lhůty, prohlásí státní zástupce dohadování o narovnání za skončené a následně na obviněného podá obžalobu dle § 176 TŘ. V případě, kdy naopak dojde k dohodě mezi obviněným a poškozeným, tuto dohodu státní zástupce schválí. Současná platná právní úprava mimo jiné stanoví, že *„za splnění podmínek může soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení*

*narovnání, považuje-li takový způsob za dostačující.*⁴⁸ Mohlo by se tedy stát, že obviněný se s poškozeným dohodne na vyrovnání a tuto dohodu předloží státnímu zástupci ke schválení, ovšem tomu se bude jevit schválení narovnání jako nedostatečné potrestání obviněného. Pro takové případy se s tímto problémem ve své konstrukci institutu narovnání vypořádávám tak, že současně se schválením narovnání umožňuji státnímu zástupci uložit obviněnému další trest.

Pevně věřím tomu, že takové znění zákona, které by připouštělo současně se schválením narovnání uložit obviněnému v odůvodněných případech další trest, by jednak zabránilo možným (velice pravděpodobným) obavám veřejnosti z nedostatečného potrestání obviněného a zároveň by obviněný pocítil další sankci vedle procesu mediace, což by v některých případech bylo vzhledem k větší nebezpečnosti spáchaného přečinu prospěšné. Mohlo by se zdát, že jde o rezignaci na principy mediace a restorativní justice vůbec, ale takové názory bych si dovolil rozporovat za použití následujícího vysvětlení. Jak i výzkumy ukazují, je zde jakási nutnost jednak přesvědčit veřejnost, že mediace je tou správnou cestou, na druhé straně je zde nezpochybnitelná potřeba veřejnost uklidnit před tím, že stát rezignuje na potrestání pachatele. V případě schváleného narovnání a například současného uložení trestu obecně prospěšných prací by už tato obava byla neopodstatněnou, protože potrestání obviněného by bylo vzhledem k činu dostatečně důrazné. Nejedná se sice o trestání čistě na principech restorativní justice, spíše lze hovořit o jakémsi průsečíku mezi čistou mediací a uložením trestu, ovšem v jiných částech této práce jsem naznačil, že právě takové prolnutí obou modelů mi do českého právního prostředí připadá jako nejvhodnější.

Ve výše zmíněné konstrukci schváleného narovnání za současného uložení trestu narážíme na některé zásadní problémy – v podstatě se výrazně

---

⁴⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 722 s.

dotýkáme ústavních principů a lidskoprávních hledisek. Protože jsem konstrukci nového narovnání vytvořil tak, že o jeho schválení rozhoduje výhradně státní zástupce a schválit narovnání je možné jen v přípravném řízení, vyvstává otázka, jak se vyrovnat s tím, že by to měl být státní zástupce, kdo obviněnému uloží trest, protože současná platná právní úprava mi klade minimálně tři základní překážky realizace výše zmíněného. Jedná se především o čl. 90 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky a články 9 a 40 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod.

Článek 90 odst. 1) Ústavy stanoví, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Stejnou formulaci pak obsahuje článek 40 odst. 1 Listiny. Oba zmíněné právní předpisy tedy vylučují možnost, aby mohl státní zástupce uložit trest, protože tato pravomoc je svěřena výhradně do rukou soudu.

Současně Článek 9 odst. 1 Listiny stanoví, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Právě v-určitých pracích nebo službách vidím jednu z možností, jak obviněného v rámci narovnání potrestat. Nicméně Článek 9 odst. 2 Listiny dále stanoví, že ustanovení odst. 1 se nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody. Tento odstavec tedy připouští možnost potrestat obviněného (schválit narovnání a současně uložit obviněnému například trest obecně prospěšných prací), pokud by takovou formulaci obsahoval TŘ.

Jednou z možností, jak se s uvedenými právními překážkami vyrovnat, by byla změna těchto právních předpisů. Jak už jsem v průběhu této práce několikrát zmínil, osobně postrádám politickou vůli k tomu, aby se institut narovnání upravil a dostal se tak do popředí zájmu jak veřejnosti, tak státních zástupců, advokátů a konečně samotných obviněných. Proto by bylo velice

pošetilé se domnívat, že by se našla politická vůle kvůli tomuto institutu měnit dokonce ústavní zákony!

Na druhé straně si dokáží představit takovou úpravu TŘ, která by umožnila, aby se narovnání vešlo do právních mantinelů, jež nám stanoví Ústava a Listina. Moje představa stojí na principu, kdy je možné narovnání kombinovat s určitým dalším potrestáním obviněného, přičemž základní premisou je to, že takovéto potrestání by se nesmělo nazývat trestem, ale musela by pro něj být vytvořena zvláštní legislativně-technická kategorie. Nešlo by tedy v pravém slova smyslu o trest, jak uvádí zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v Hlavě V. Jednalo by se o jakýsi trest sui generis. Jeho podstatou by sice bylo jisté omezení obviněného co do osobní svobody, respektive obviněný by musel strpět a vykonat jisté povinnosti, ale to by bylo z jeho strany přijímáno na principu dobrovolnosti, stejně tak jako narovnání samotné – obviněný se sám dobrovolně pokusí o narovnání i při vědomí toho, že jej kromě jisté finanční ztráty mohou stihnout i další omezení. Protože by nešlo o trest tak, jak je nyní chápán v platné právní úpravě, nemusel by o jeho udělení rozhodovat soud, ale takové rozhodování by bylo plně v pravomoci státního zástupce a současně by odpadla překážka, kterou tvoří Ústava s Listinou.

Konečně vzhledem k výše uvedenému by také bylo principiálně dodrženo to, že trestní rejstřík pachatele by i nadále zůstal bez záznamu, protože mu nebyl sdělen odsuzující rozsudek. Právě „čistotu“ trestního rejstříku vnímám jako obrovskou devizu institutu narovnání a vidím v něm jednu z hlavních motivací obviněného, proč se o narovnání pokusit.

Domýšlím se, že vznik vůle obviněného vůbec přistoupit na podmínky narovnání i přes hrozbu další možné sankce, by byl podmíněn také tím, aby tento institut byl jasný a předvídatelný. Důležité a nezbytné tedy je, aby již na samotném začátku procesu o dohodě o narovnání (lépe řečeno ještě před

začátkem!) měl obviněný představu o tom, jaká další sankce by mu mohla hrozit. Proto navrhuji, aby byla vytvořena jistá kategorizace přečinů, kdy ke každé kategorii lze uložit konkrétní sankci. Samotné potrestání obviněného by záleželo na vůli státního zástupce, to znamená, že takovou další sankci by mohl ale také nemusel použít. Ovšem byl by to nakonec vždy obviněný, kdo by s konečnou platností rozhodl o svém osudu. Státní zástupce by jej musel seznámit se svým rozhodnutím, zda mu postačí dohoda o narovnání mezi obviněným a poškozeným a nebo jestli hodlá obviněného ještě dalším způsobem sankcionovat a na základě takové informace by se obviněný rozhodl, jestli přistoupí ke schválení narovnání či nikoli.

4.5.4 Role PMS

Jak je patrné, zatím jsem se ve své konstrukci nezmínil o PMS. Role PMS v dosavadní úpravě narovnání je poměrně jasná. *Vantuch uvádí, že: „vytváření systému mediační a probační služby a funkce probačních úředníků na soudech je významným faktorem, který přispívá k rozšíření využívání narovnání v praxi.“⁴⁹* Při veškerém hlubokém respektu, který k PMS chovám, bych si zde dovolil vyslovit názor, že je to i činnost PMS, která se do jisté míry stává překážkou pro větší využití institutu narovnání v praxi. Vzhledem k náplni práce a rozsahu činností, které musí PMS obsáhnout a s ohledem na její zaměstnaneckou obsazenost, se domnívám, že tato instituce funguje na samé hranici svých možností a není možné očekávat, že by se dokázala vypořádat se situací, kdy by došlo k nárůstu případů řešených pomocí aplikace narovnání.

Proto v případě konstrukce nového narovnání navrhuji dva možné způsoby činnosti PMS.

---

⁴⁹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2.doplňené a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2002, s. 393

V rámci prvního způsobu by se v zásadě činnosti PMS nijak nelišila od té dosavadní. Jedinou podstatnou změnou by bylo vytvoření speciální sekce uvnitř PMS, která by se zabývala jenom a pouze činností při aplikaci narovnání. Taková sekce by vlastně odpovídala rakouským mediačním centrům.⁵⁰ V takovém případě by samozřejmě muselo dojít společně s reorganizací PMS i k navýšení počtu jejích zaměstnanců. Argument, že tvorba nových pracovních míst v rámci státní sféry není možná, dle mého názoru nemůže obstát. Šlo by totiž jen o malou investici v porovnání s tím, kolik by bylo možné ušetřit z celkových nákladů na vězeňství. Nicméně jsem přesvědčen, že jsou zde jiná řešení, která by na PMS nekladla takové nároky. Jedno z nich představuji níže.

Tímto řešením je situace, kdy by se PMS do procesu aplikace narovnání (resp. do fáze rozhodování o něm) vůbec nezapojovala. Protože narovnání vzhledem k jeho jistým specifickým nelze účinně provádět bez toho, aby byla obsazena role mediátora, je logické, že by v této roli musel vystupovat nějaký jiný subjekt. V nové konstrukci narovnání částečně stavím do role takového mediátora státního zástupce. Státní zástupce ale není jediný, komu tuto roli svěřuji. Tím druhým subjektem jsou právní zástupci - advokáti (o tomto modelu šířeji pojednávám v následující kapitole 4.5.5.). Samotná PMS by se do procesu narovnání zapojila až v okamžiku, pokud by státní zástupce schválil narovnání, ale zároveň by obviněnému uložil trest, tak jak o něm pojednávám výše.

Je možné, že tento model by se nesešel s přílišným pochopením ze strany státních zástupců, veřejnosti i samotné PMS. Mohl by se jevit jako problémovější a méně funkční než ten model, kde by role PMS byla v zásadě zachována, ale s tím rozdílem, že by se pro účely narovnání vytvořilo v rámci PMS samostatné oddělení. Osobně se ale přikláním právě k modelu, kdy je

---

⁵⁰ Fenyk J., Sotolář A., Sovák Z., *Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti*, Trestní právo 7-8/1998, Praha, Orac, s. 23

PMS k narovnání „přizvána“ až v okamžiku schválení narovnání se současně uloženým trestem obviněnému.

4.5.5 Advokáti

Další velice významnou a neopominutelnou součástí mé koncepce narovnání jsou právní zástupci - advokáti. Vycházím z představy, že v rámci procesu dohadování o narovnání by zákon obviněnému i poškozenému ukládal povinnost nutného zastoupení advokátem. Ve své práci jsem již narazil na otázku motivace – v daném případě to byla motivace státu pro legislativní změny institutu narovnání s ohledem na míru možné finanční úspory veřejných rozpočtů. Sporná je ovšem míra motivace advokátů, aby se konkrétní zákonem pojmenované trestné činy řešily pomocí institutu narovnání. V současné době tuto motivaci vidím jako zcela nedostatečnou a zároveň tvrdím, že i samotní advokáti velmi nepříspěvají k tomu, aby bylo narovnání více používáno. Pravděpodobně daleko lukrativnější z pohledu advokátů je situace, kdy se obviněný nechá zastoupit v řízení před soudem prvního stupně, než kdyby se advokát pokusil vyjednat s poškozeným narovnání a k hlavnímu líčení by vůbec nedošlo. V případě neúspěchu u soudu prvního stupně a následnému odvolání je finanční hledisko neoddiskutovatelné. Je tedy nutné vytvořit takový model, na jehož uskutečňování budou mít zájem i advokáti. První předpoklad je naplněn tím, že v případě shodného prohlášení obviněného i poškozeného budou tito mít zákonnou povinnost se pro účely řízení o narovnání nechat právně zastoupit, čímž je pro advokáty vytvořeno více pracovních příležitostí. Druhým nutným předpokladem je vytvoření systému odměňování advokátů, který by byl zajímavý i pro ně. Na tomto místě bych se nerad pouštěl do jeho tvorby, pouze bych rád naznačil, kterým směrem se ubírají mé úvahy. Jedním ze způsobů, jak odměňovat advokáty může být paušální odměna. To by nutně předpokládalo zakotvení takové odměny v advokátním tarifu. Druhým způsobem by bylo smluvní určení výše odměny mezi advokátem a zastoupeným. Teoreticky třetím způsobem by

mohlo být určení procentuální částky z dohodnutého finančního narovnání mezi poškozeným a obviněným. Osobně ale nejsem příznivcem tohoto řešení, protože dle mého názoru v sobě skrývá řadu nedostatků a nebezpečí (například nebezpečí záměrného navyšování peněžní částky narovnání ze strany advokátů).

Nutnost povinného zastoupení v procesu dohadování o narovnání vidím mimo jiné v tom, že v případě povinného zastoupení, by bylo teoreticky možné z tohoto procesu vynechat PMS, protože by to byli právě advokáti, kteří by částečně působili v rolích pomocných mediátorů. Důležité je si uvědomit, že proces dohadování o narovnání, není v zásadě procesem sporným, naopak jde o jakýsi proces nalézání shody a vzájemného porozumění, jehož základy jsou v ochotě poškozeného i obviněného na tento proces přistoupit a upřednostnit jej před soudním řízením. Proto by snahou advokátů mělo sice být hájit zájmy strany, kterou zastupují, nicméně tato snaha by měla být v zásadě omezena snahou o nalezení vzájemného kompromisu a shody. Tedy advokáti by měli působit ne jen na „protistranu“, ale do značné míry by měli působit i na svého mandanta tak, aby jej motivovali k nalezení shody s protistranou. Výhoda, kterou u advokátů spatřuji, je ta, že v průběhu svého studia byli do určité míry vzděláváni i v otázkách psychologie, jejíž znalosti jsou pro dohadování o narovnání poměrně důležité.

4.6 Rozporování konstrukce nového narovnání

V průběhu tvorby nové konstrukce narovnání jsem si samozřejmě uvědomoval a nadále uvědomuji její různá úskalí a nedokonalosti. Nicméně jak jsem již dříve zdůraznil, tato koncepce je pouze pokusem či návrhem, který naznačuje možná řešení, jichž by pro úpravu institutu mohlo být použito. Mým záměrem rozhodně nebylo vytvořit finální podobu, ale pouze předestřít možnosti nové úpravy. Dlužno poznamenat, že jsem se vydal jakousi střední cestou, kdy jsem se sice od stávající právní úpravy značně odklonil, ale stále

jsem v zásadě zachovával současný systém dělení odklonů a jeho principy. Dokázal bych si představit i daleko radikálnější změny, které by ale vedly k podstatnějším změnám TŘ a nutně by se musely dotknout více institutů.

První věcí, která mi může být vytýkána, je poměrně velké „nabubření“ institutu narovnání. Toho jsem si vědom, ale zároveň musím zdůraznit, že to bylo mým záměrem. Vedla mě k tomu potřeba vůbec poukázat na existenci tohoto institutu a zároveň jej procesně upravit tak, aby se stal pokud ne přímo součástí, tak alespoň jednou ze základních možností, jak postupovat v přípravném řízení (respektive po jeho konci před podáním obžaloby). Pak už by ale do jisté míry tento institut ztrácel vlastnosti odklonu.

Další značný problém se skrývá v pokusu z narovnání částečně odstranit činnost PMS. Tento pokus byl motivován snahou o větší zapojení advokátů a zároveň snížení pracovního vytížení zaměstnanců PMS. Respektive jsem byl veden snahou o to, aby se z PMS v případě potenciálního nárůstu narovnání nestala brzda takového procesu. Argumentem proti této snaze by jistě bylo to, že probační úředníci a probační asistenti jsou přímo školeni k činnostem jako je vlastní mediace. Ano, tento argument je poměrně pádný a odporovat se mu v zásadě nedá. Nicméně se domnívám, že průběh mediace pod dozorem proškolených státních zástupců a za součinnosti advokátů by byl stejně kvalitní jako pod dozorem probačních úředníků. Nutnost proškolení státních zástupců by byla naprosto zásadní a neoddiskutovatelná.

Pokud je řeč o státních zástupcích, pak je velmi pravděpodobné, že právě z jejich strany by můj návrh nového narovnání byl kritizován nejvíce. Jeho slabinou je, že právě státní zástupci prostřednictvím tohoto návrhu jsou ti, kterým by přibylo více povinností. Kvantifikovat jak míru jejich nesouhlasu tak navýšení jejich pracovních činností se neodvažuji a bez odborné diskuze to asi ani není možné. Zjednodušeně lze dovodit, že nikdo nebude souhlasit

s tím, že mu je ukládáno více povinností nad rámec těch dosavadních. Státní zástupci by jistě nebyli výjimkou.

Další z velkých slabin narovnání se skrývá v osobě samotného obviněného. Ovšem tato slabina je společná jak pro stávající, tak pro novou úpravu narovnání. Tento odklon obviněnému sice nabízí jisté nepopiratelné výhody jako jsou pravomocně skončené trestní stíhání nebo čistý trestní rejstřík. Je však nutné si přiznat, že kromě těchto výhod přináší narovnání obviněnému i jisté nevýhody. Přirozeností každého člověka je bránit svá práva a to i v případě, že by k jejich zkrácení (myšleno omezení osobní svobody atp.) došlo v souvislosti s jeho protiprávním jednáním. Proto teze, kdy obviněný dobrovolně přistupuje na jisté zkrácení svých práv nebo povinnost něco strpět, je přinejmenším značně problematická a nepravděpodobná. Tento závěr je v zásadě v rozporu s „duchem“ restorativní justice, nicméně je odrazem dnešní společnosti a toho jak vnímá svět. Restorativní justici je třeba chápat jako jistý právně - filozofický názor, ale zásadní otázkou je, nakolik tento názor či směr odpovídá realitě dneška. Upřímně si myslím, že od současné reality je zatím značně vzdálen, alespoň pokud budeme hovořit o realitě evropské. Jiný názor bych pravděpodobně prezentoval, pokud bych hovořil například o Asii. Různost evropské a asijské kultury je natolik odlišná, že je v podstatě nemožné tyto dvě kultury k sobě přirovnávat. Pokud z asijských států vyberu například Japonsko, pak je pro jeho občany poměrně typické velmi striktní vnímání takových morálních hledisek jako jsou osobní čest, stud, zahanbení, a další.⁵¹ V takovém systému, který klade značný důraz na zmíněné morální hodnoty, bych si dokázal představit poměrně snadnější prosazování principů restorativní justice. Naproti tomu mi evropská morálka přijde pokřivenější a tedy prosazování principů restorativní justice bude značně obtížnější. Co tento nedostatek může kompenzovat by mohl být pragmatický kalkul obviněného, který musí zvážit, zda je pro něj výhodnější

---

⁵¹ Válková H., Sotolář A., Restorativní justice – trestní politika pro 21. století, Trestní právo 1/2000, Praha, Orac, s. 7

strpět jistou finanční újmu (popřípadě další sankci) a zároveň před společností zůstat neposkvřený (čistý trestní rejstřík) nebo potenciální hrozba odsouzení a budoucí stigma v podobě záznamu v rejstříku trestů.

A konečně je tu riziko, že by se z narovnání stal institut pouze pro vyšší sociální vrstvy. Tuto obavu částečně mírní fakt, že i nyní při aplikaci narovnání se přihlíží k majetkovým poměrům obviněného (§ 309 odst. 1 písm. d) TŘ) a nelze tudíž po něm chtít něco, co reálně není v jeho finančních možnostech, což by mělo být zachováno i v nové úpravě. Zároveň je pro aplikaci narovnání nezbytný dobrovolný souhlas poškozeného. Ten samozřejmě může ale i nemusí mít povědomost o sociálním postavení obviněného. Pak záleží nakolik bude poškozený kalkulovat s ohledem na možnou výši finanční kompenzace, když zjistí, že majetkové poměry obviněného jsou poměrně nadstandardní nebo naopak velmi žalostné. V tom prvním případě hrozí, že by se na takovém obviněném snažil „vydělat“, v tom druhém případě naopak hrozí, že pro něj obviněný nebude z finančního hlediska „zajímavý“ a o narovnání s ním se vůbec nepokusí.

Nicméně ani já sám si nejsem jistý nakolik rovné šance přináší narovnání různým sociálním vrstvám, protože neodvratitelným faktem zůstává, že jeho podstatnou složku tvoří finanční kompenzace a úhrada dalších nutných nákladů, což si může dovolit pouze ten občan, který na to má potřebný finanční kapitál.

Již jsem zmínil, že další spornou věcí je politická vůle pro legislativní úpravu narovnání, respektive její nedostatek. To ovšem není nedostatek samotné nové koncepce, nýbrž se jedná o nedostatek systémový.

Jedno z dalších rizik, které v sobě nová úprava skrývá může být zdržování procesu trestního řízení a oddalování okamžiku případného odsouzení obviněného. Toto se snažím eliminovat poměrně krátkou lhůtou,

kteřou obviněný a poškozený k realizaci jejich narovnáání mají a zároveň tím, že pokud se v některém okamžiku jeden z nich rozhodne, že nadále nechce narovnáání realizovat, veškerá jednání končí a státní zástupce podává žalobu dle § 176 TŘ. V kapitole 3.2 této práce vysvětluji, že narovnáání nemusí být přímo bleskovým procesem, nicméně jistá rychlost v něm zakotvena být musí!

Jak jsem již zdůraznil v úvodu této kapitoly, jsem si velice dobře vědom nedokonalosti svého návrhu. Tato nedokonalost je mnohdy dokonce záměrná. V okamžiku, kdy jsem se pokusil o dokonalé zpracování některé z částí koncepce nového narovnáání, začal jsem narážet na další a další problémy (ať už to byl rozkol se stávající právní úpravou TŘ či jiných právních předpisů, nebo jen prostá nedůvěra ke společnosti a jejímu fungování).

Nezbývá mi tedy než konstatovat, že úprava institutu narovnáání je sice důležitá a v případě snahy o jeho větší využívání, dokonce nezbytná, nicméně bez komplexní úpravy celého trestního práva procesního, je v podstatě nemožná. Navíc nová úprava procesního práva je pro české trestní řízení jistě důležitější než novelizace jednoho okrajového institutu a s ohledem na nedávnou rekodifikaci trestního práva hmotného se vlastně jedná o naprostou nezbytnost a logické vyústění. Pokládám si ale řečnickou otázku: je zde politická vůle a společenská zakázka?

KONSTATOVÁNÍ:

Institut narovnáání v sobě skrývá jednu zvláštnost. Tou je fakt, že svým způsobem nutí obviněného, aby konfrontoval sám sebe v souvislosti se svým protiprávním jednáním a výsledek této konfrontace předložil poškozenému k posouzení a ke zvážení, zda je pro něj přijatelné se s obviněným narovnat (jak ve smyslu materiálním, tak ve smyslu psychickém a sociálním). Domnívám se, že v takovém okamžiku může být osoba poškozeného v jistém smyslu obviněným vnímána jako velmi významná autorita a zde spatřuji jeden

z výchovných efektů narovnání – tedy okamžik, kdy je obviněný před poškozeným jaksi „obnažen“ a podléhá jeho rozhodnutí. Zmíněný okamžik (společně s dřívějším rozhodnutím obviněného, že tuto proceduru absolvuje) je jistě pro obviněného natolik skličující, že může působit jako značná prevence před dalším protiprávním jednáním v budoucnu.

Protože obviněný musí s poškozeným komunikovat a vlastně jej musí přesvědčit o tom, že svého činu lituje a uvědomuje si veškeré ztráty, které poškozenému způsobil, je zde nepopíratelné riziko, že argumentace obviněného bude založena a vedena čirým pragmatismem. Vzhledem k tomu, že ve své podstatě obviněný potřebuje poškozeného přesvědčit, bude se chovat a jednat tak, aby tohoto přesvědčení reálně docílil. Zde právě shledávám onu výše zmíněnou zvláštnost narovnání. Zvláštní totiž je to, že systémově se rezignuje na klasické potrestání obviněného a upřednostní se řešení, které je do značné míry založeno na takových hodnotách jako jsou důvěra, lidskost, empatie, emoce, morálka, čest, a jiné. Tyto se ovšem ne úplně prolínají s právem jako takovým. Zvláště ve středoevropském kontextu se domnívám, že jde o velmi vratké hodnoty, jejichž vnímání je poněkud problematické. Na druhou stranu jsou to hodnoty celkem elementární a lidstvo provázejí stovky (tisíce let). Proto v institutu narovnání spatřuji určitý návrat ke kořenům. V roce 2013 se mohou principy a hodnoty, na kterých narovnání stojí, zdát chabé. Ovšem v případě, že se s takovým institutem bude vyváženě zacházet, bude dále rozvíjen a nakonec společnost bude vedena tak, aby výše zmíněné hodnoty byly opravdovými hodnotami, pak náhled na narovnání může být v roce 2113 dramaticky jiný!

5 Komparatistika

Pro porovnání s českou úpravou narovnání jsem si zvolil právní úpravu Slovenské republiky a to ze dvou základních důvodů. První z nich je ten, že

narovnání je dosti specifický institut, jehož úprava se napříč Evropou značně liší a bylo by poměrně komplikované srovnávat úpravy jednotlivých států. Druhým důvodem je společná historie České a Slovenské republiky, která ovšem skončila dříve, než bylo narovnání upraveno – Slovenská republika vznikla 1. ledna 2003⁵² a narovnání se stalo součástí TŘ přijetím zákona č. 152/1995 Sb. Přesto jsem očekával značnou podobnost obou právních úprav, což se při bližším zkoumání potvrdilo.

5.1 Zmier

Obdobou českého narovnání tak, jak jej upravuje § 309 a násl. TŘ, je zmier upravený zákonem č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok. Zmier je konkrétně upravený v § 220 - § 227 tohoto zákona. Stejně jako česká úprava narovnání, tak i slovenská úprava připouští použití zmieru v řízení o přečinu. Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon v § 10 definuje přečin jako: „*a) trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo b) úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov*“.

Z výše uvedeného vyplývá, že v zákonné úpravě přečinu mezi Českou a Slovenskou republikou není ve své podstatě rozdíl. První odlišnost v úpravě zmieru a narovnání spočívá v tom, že o zmieru dle § 220 odst. 1 TP rozhoduje prokurátor. Na rozdíl od české právní úpravy se ta slovenská nezmiňuje o schválení zmieru soudem. To činí až v § 282 TP, kde v odst. 3 stanoví, že „*súd môže schváliť zmier a zastaviť trestné stíhanie, ak na hlavnom pojednávaní zistí, že sú splnené podmienky uvedené v § 220; pritom postupuje podľa ustanovení § 221 až 227*“, a dále v odst. 4 stanoví, že „*proti rozhodnutiu podľa odsekov 1 až 3 o schválení zmieru môže prokurátor a proti*

---

⁵² [online]. [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovensko>

rozhodnutiu o podmiennečnom zastavení trestného stíhania aj obžalovaný a poškodený podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.“

Lze tedy konstatovat, že obě úpravy jsou si velmi podobné, nicméně slovenská úprava jakoby více akcentovala na přípravné řízení a roli prokurátora. To je dáno i systematikou TP, který upravuje zmier v druhé části – predsúdné konanie, druhé hlave – prípravné konanie, kdežto česká úprava řadí narovnání do části třetí – řízení před soudem, hlavy dvacáté – zvláštní způsoby řízení. Tato systematická odchylka je sice nepatrná, nicméně můj osobní názor je ten, že slovenská úprava jakoby více počítá s tím, že zmieru může být za splnění zákonných podmínek poměrně běžně dosaženo. Naproti tomu česká úprava jako by se tomuto bránila a odklony (resp. konkrétně narovnání) staví do pozice výjimečného (i z hlediska užití) institutu. I toto může být příčinou poměrně častého používání zmieru, tak jak dokazují níže.

Dalším z rozdílů je, že slovenská úprava neobsahuje ekvivalent § 309 odst.1 písm. c) TŘ tj., že vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a ustanovení písmene c) ve slovenské úpravě odpovídá znění písmene d) české úpravy, nicméně i zde je možné nalézt odlišnost. Tato vznikla novelou TŘ zákonem č. 193/2012 Sb. Původní znění obou úprav bylo téměř totožné. Nyní se česká úprava odlišuje v tom, že peněžitá částka skládaná na účet státního zastupitelství či soudu není určena konkrétnímu adresátovi, ale je určena státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Ustanovení § 309 odst. 1 písm. d) TŘ stanoví, že obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, zatímco ekvivalentní ustanovení slovenské úpravy stanoví v § 220 písm. c) TP, že „zloží na účet soudu a v přípravném konaní na účet prokuratury peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na všeobecne prospešné účely, a táto peňažná suma nie je zrejme neprimeraná

závažnosti spáchaného trestného činu a vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného činu, na mieru akou bol trestným činom dotknutý verejný záujem, na osobu obvineného a na jeho osobné a majetkové pomery považuje takýto spôsob rozhodnutia za dostačujúci“.

Výše uvedené v české právní úpravě logicky vedlo ke zrušení § 312 TR, který určoval, co se rozumí pojmem částky určené obecně prospěšným účelům. Slovenský TP takovou úpravu nadále obsahuje v § 224.

Slovenská úprava v § 220 odst. 2 TP taxativně vyjmenovává, kdy není možné zmier schválit. Je tomu tak v případě, že trestným činem byla způsobena smrt osoby, obviněný je stíhán pro korupční jednání, obviněný způsobil trestný čin jakožto veřejný činitel (nebo zahraniční veřejný činitel) v souvislosti s výkonem své pravomoci. Česká úprava takovéto taxativní vymezení neobsahuje.

I přes některé uvedené rozdíly, je patrné, že česká a slovenská úprava jsou si i nadále velice blízké a navzájem se ovlivňují. Nezřídka se dokonce vyskytuje přímo doslovná podobnost právní úpravy. Zmier má v podstatě stejný smysl jako narovnání a rozdíly mezi těmito instituty jsou tak malé, že s trochou tolerance lze konstatovat, že oba instituty jsou shodné a víceméně zaměnitelné.

5.2 Statistické porovnání

Přes výše uvedené konstatování toho, že jsou si obě porovnávané úpravy velmi podobné, musím zmínit jeden poměrně zásadní rozdíl. Tento se netýká přímo paragrafového znění (bezpochyby s ním souvisí), ale týká se využívání institutu narovnání (zmieru) v praxi. V dalším odstavci uvádím statistiku, která jasně ukazuje rozdíl v četnosti používání těchto institutů a

z které jednoznačně vyplývá, že Slovenská republika v porovnání s Českou republikou výrazně vede ve schopnosti tento institut využít.

V roce 2009 bylo na Slovensku schváleno 1032 narovnáání, v roce 2010 jich bylo schváleno 991 a konečně v roce 2011 to bylo celkem 1116⁵³, oproti České republice a s ohledem na počet obyvatel těchto států je to téměř desetinásobek schválených narovnáání, budu-li kalkulovat s počtem schválených narovnáání v ČR pro rok 2011, tj. 143⁵⁴.

6 Závěr

Cílem mojí práce bylo popsat institut narovnáání v trestním řízení, tak jak je upraven v českém právním řádu. Zároveň jsem si dal za úkol poukázat na to, že se narovnáání v současné právní praxi až na výjimky nepoužívá, což jsem podepřel několika statistickými výstupy. Současně s tím, kdy kritizuji stávající úpravu se v této práci snažím navrhnout směr či směry, kterými by nová právní úprava mohla být inspirována.

Tuto práci jsem rozdělil na tři tématické okruhy – nazývám je „části“. Obsahem prvního okruhu jsou „obecnosti“. Tedy popsání vývoje institutu narovnáání, jeho zařazení do právní úpravy, atd. Druhým okruhem této práce jsou „konkrétnosti“. Obsahově se jedná o kapitoly , které jsou zařazené v části 3 Narovnáání de lege lata. Posledním okruhem této práce jsou zamyšlení, různé možné konstrukce nové právní úpravy a současně také rozpory, které v těchto konstrukcích vidím. Tématicky jsou obsažené v části 4 Narovnáání de lege ferenda, kterou vlastně považuji za stěžejní část této práce. Protože jsem se snažil tuto práci udržet v rozsahu, který mi připadal rozumný, mnohokrát jsem se vyhnul popsání dalších variant či detailnějšímu rozpracování těch,

---

⁵³ Správa o činnosti Prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2009, 2010 a 2011. [online]. [cit. 2013-27-04].

Dostupné z: www.genpro.gov.sk

⁵⁴ Z P R Á V A o činnosti státního zastupitelství za rok 2011. [online]. [cit. 2013-28-04].

Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

keré jsem uvedl. Narovnáni, byt jej nazývám okrajovým institutem, má potenciál být zkoumáno mnohem podrobněji.

Důvody, kterými argumentuji pro tvorbu nové právní úpravy, se vyskytují v průběhu celé práce a je na ně vždy náležitě upozorněno. Tím nejhlavnějším důvodem je nefunkčnost a neúspěšnost současné právní úpravy (ve smyslu počtu schválených narovnáni za rok). Takové důvody ale spatřuji i ve stále se zvyšující potřebě šetřit na straně veřejných výdajů státu. Narovnáni v tomto smyslu používám jako příklad, kdy je zde potenciál umožňující úspory veřejných výdajů, nicméně tento potenciál je jaksi nevyužitý.

Své návrhy nové úpravy současně podrobuji jisté kritice, přičemž té největší je podroben nárůst organizační a časové náročnosti narovnáni. Takovou kritiku přijímám a dokonce dodávám, že by měl být kritizován i fakt, který jsem v této práci schválně nepopsal. Vzhledem k tomu, jak jsem narovnáni upravil, z něj totiž přestává být odklon, ale stává se z něj do určité míry stádium přípravného řízení. Pak se ale domnívám, že takové stádium může být organizačně i časově náročnější než prostý odklon.

Vzhledem k požadavkům na diplomovou práci, jsem musel vyhledat v zahraniční úpravě ekvivalentní institut a tento porovnat s českou právní úpravou. Vzhledem k jazykové vybavenosti by pro mě byla nejjednodušší komparace s úpravou Velké Británie. Ovšem fakt, že právo Velké Británie je založeno na common law, jsem takové porovnání shledal jako neúčelné. Naopak jako příhodné se mi zdálo porovnat s českou úpravou narovnáni slovenskou úpravu zmieru. Vzhledem k tomu, že oba státy zařadily tento institut do svých právních předpisů až po rozpadu ČSFR, zajímalo mě nakolik odlišně tento institut upravily. Ovšem jediný zásadní rozdíl, na který přicházím, je fakt, že narovnáni je na Slovensku nepoměrně více užívané než je tomu v České republice.

K narovnání bych rád závěrem vyslovil následující: buď se stát rozhodne, že změní trestní proces (myšleno TR) jako celek a narovnání v něm dostane jinou podobu a bude mu určena jasná úloha, čímž by se stalo plnohodnotným a funkčním institutem. Nebo stát na takové změně nemá zájem a v takovém případě bych pravděpodobně narovnání z trestního řádu odstranil a plně jej nahradil podmíněčným zastavením trestního stíhání – což se v současnosti trochu skrytě děje. V rámci rozhovorů, které jsem na téma narovnání vedl jsem byl zaskočen poznámkou jednoho státního zástupce, o tom, že je teoreticky možné, že stejný osud, jako potkal narovnání, by mohl potkat i v současné době nový institut dohody o vině a trestu. Velmi bych si přál, aby oba instituty v budoucnu byly funkční a míra jejich užívání klesala pouze díky klesající kriminalitě.

7 Použitá literatura

7.1 Publikace a komentáře

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, t. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 824 s.

Francek, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 1999, 463 s.

Gerloch, Aleš. Teorie práva. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2000, 222 s.

Hendrych, Dušan. Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky.

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2.vydání. Praha: Leges, 2011, 912 s.

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 2.vydání. Praha: Leges, 2011, 816 s.

Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha. C. H. Beck 1995

Kolektiv autorů.: Vzory trestního řízení. 1. vydání. Praha: ASPI, 2006, 780 s.

Kolektiv autorov. Trestný poriadok s rozsiahlym komentárom a judikaturou. 2. doplnené vydanie. Bratislava: Nová práca, 2006.

Kuchta, J., Válková, M., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005, 544 s.

Lata, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007, 114 s

Malý, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 s.

Musil, J., Kratochvíl, V. Šámal, P. a kol.: Kurz trestního práva, Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, 1211 s.

Novotný, Oto. Trestní právo hmotné. Obecná část. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s

Novotný, Oto. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 440 s.

Novotný, F., Souček, J. a kol.: Trestní právo procesní. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 410 s.

Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C.H. Beck, 2000, 468 s.

Šámal P. a kol. Trestní řád. Komentář. II.díl. 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, 1422 s.

Šámal, Pavel. Trestní řízení před soudem prvního stupně. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xx, 575 s.

Šámal, Pavel. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Vyd. 1. Praha: ASPI, 1999, 403 s.

Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2.doplňené a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2002, 473 s.

Zehr, Howard. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s.

Žatecká E., Postavení a úkoly probační a mediační služby, Ostrava Key Publishing, 2007

7.2 *Prameny, studie a výzkumy*

Repík, B., Zjednodušení trestního řízení – doporučení RE (87) 18 s odůvodněním – český překlad, Praha, IKSP, 1993

Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L., Nečada, V., Diblíková, S., Vybrané problémy sankční politiky, Praha, IKSP, 2005

Rozum J., Kotulan P., Vůjtěch J., Výzkum institutu narovnání, Praha, IKSP, 1999

Zeman, P., Háková, L., Karabec, Z., Kotulan, P., Nečada, V., Přesličková, H., Vlach, J., Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení. Zpráva z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. 2008

Statistická ročenka 2012 Vězeňské služby České republiky. 2012, s. 115

ZEMAN, Pavel. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2011. Nejvyšší státní zastupitelství. Brno, 2012., s. 67

Správa o činnosti Prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2009, 2010, 2011

7.3 Odborné články

Fenyk J., Sotolář A., Sovák Z., Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, Trestní právo 7-8/1998, Praha, Orac

Rozum J., Scheinost M., Tomášek J., Luptáková M., Kotulan P., Mediace z pohledu občanů České republiky, Trestněprávní revue. 2009, Praha, C. H. Beck

Válková H., Sotolář A., Restorativní justice – trestní politika pro 21. století, Trestní právo 1/2000, Praha, Orac

Vicherek, Roman. Účel trestu. www.epravo.cz

7.4 Právní předpisy

Doporučení Rady Evropy č. (87) 18 ze dne 17.9.1987 o zjednodušení trestního řízení

Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok

Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon

7.5 Internetové zdroje

<http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t167500b.htm>

http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

<http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izen>

<https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

<http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2011/7NZN601-2012-textovacast.pdf

www.genpro.gov.sk

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovensko>

8 Seznam zkratek

Listina - Listiny základních práv a svobod (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb)

PZTS – podmíněné zastavení trestního stíhání

TŘ – trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním)

TP – trestný poriadok (Zákon č. 301/2005 Z.z.)

TZ – trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)

Ústava - Ústava České republiky (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.)

9 Resume

The name of this diploma thesis is Settlement in Criminal Procedure. Settlement in criminal procedure (further known as SCP) is one of the diversions from criminal proceedings in czech legislation. This work is based on several essential questions and ideas. The most important questions are:

- Does SCP really work in the Czech Republic?
- In case it does not work, what might be the reason?
- Is it possible to keep current legislation of SCP ?
- If not (meaning if it is not possible), what should be a future legislation?

The main idea which can be find in this diploma thesis is the idea of restorative justice. All the other ideas are based on the idea of restorative justice (either they do agree or they do not agree with it).

The diploma is composed from six essential parts. Each part is divided in several chapters.

The first part is called Introduction. In this part I am trying to explain what does settlement in criminal procedure mean. And also I am very shortly describing my attitude to this diversion.

The second part describes history of SCP in Europe as well as in the Czech Republic and its development.

In third part I am describing what is the difference between restorative justice and retributive justice as well as I am trying to explain what is the main sense and purpose of SCP. In this part readers can familiarize themselves with a current legislation of SCP. In one of the chapters I am also mentioning a

research which has been done on mediation in Czech Republic. Finally in this part I am trying to find what might be the reason to change the law governing SCP for czech government.

The name of the fourth part is De Lege Ferenda and I consider this part to be the most important for my diploma thesis. In several chapters of this part I am trying to find and create future legislation governing SCP which might be better than the current one.

The fifth part contains the comparison Czech and Slovak legislation.

Last part is the part where I recapitulate entire diploma thesis and also where I pronounce some other conclusions.